84(2)6 = 634.5
Г-14

ТИМУР ПАЗА АНЫҢЬ КОМАНДАЗЫ

ХАКОБЛНАЦИЗДАТ—1950

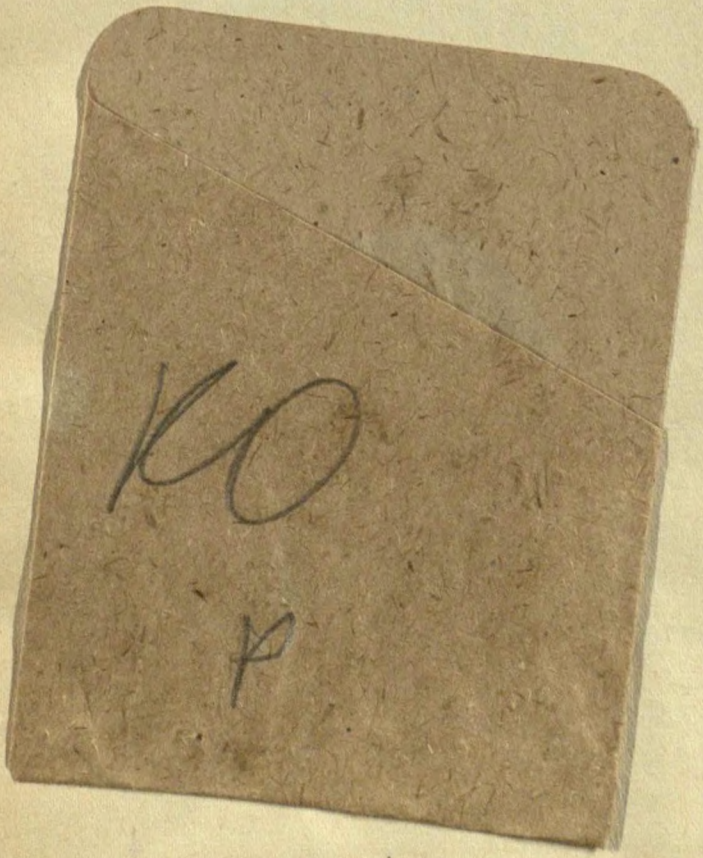

84(216=634.5
Р2
Х
Г 14.

Арк. Гайдар

ТИМУР ПАЗА АНЫНЪ КОМАНДАЗЫ

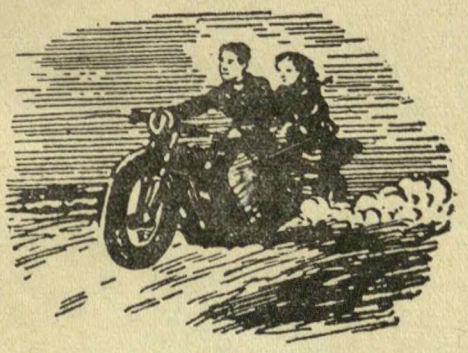

Государственная

ХАКАССКАЙ
ОБЛАСТЬТАҒЫ НАЦИОНАЛЬНАЙ ИЗДАТЕЛЬСТВО
АБАКАН—1950

БИБЛИОТЕКА
Росполиграфиздата
при Совете Министров
РСФСР

6/VI-1950 г.

АРК. ГАЙДАР

ТИМУР И ЕГО КОМАНДА

(НА ХАКАССКОМ ЯЗЫКЕ)

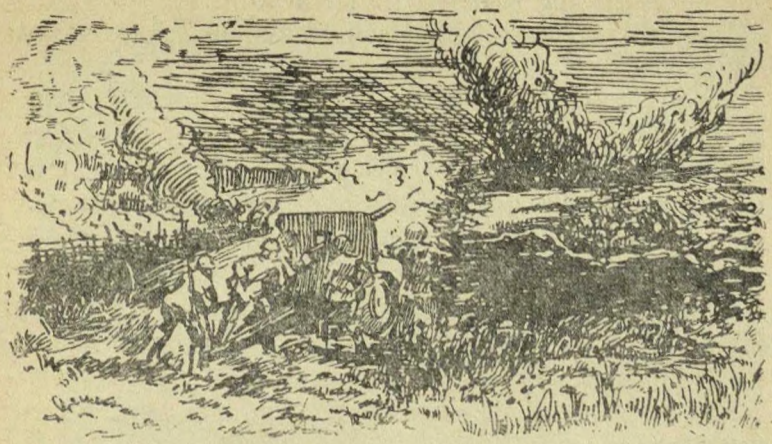

Бронедивизионнынъ командиры полковник Александров ибде полбин ўс ай пол-парды. Ол фронтта полған полар.

Орты чайғы тузында ол позынынъ Ольга паза Женя хыстарына телеграмма ысхан, анда оларға каникулларынынъ халған кўннерін Москва хринда дачада иртірерге тіп сöлеен.

Хоостығ косынказын тигейінзер чылдырсалып паза щёткаынынъ ағазына таян-салып, сырайын пурдайта тут-салған Женя Ольганынъ алнында турған, анзы тізенъ ағаа чоохтап турған:

— Мин нимелерненъ парим, че син квартирадағы ниме-нооларны чыы салғлап саларзынъ. Көміскелерінъ хыймыратхлаба, ирнілерінъ чалғағлаба. Ананъ ізігінъ чаап саларзынъ. Книгаларны библиотекаа апар-сал. Öрелерінъзер кірбе, көні вокзалзар пар. Ананъ пу телеграмманы пабамзар ызыбызарзынъ. Анынъ соонанъ поездха одырыбызып, дачазар кил... Евгения, син минінъ сöзім истерге киреxсінъ. Мин синінъ пиченъмін...

— Мин дее синінъ пиченъөкпін.

— Я... че мин синненъ улуғбын... Іди пабам чахаан.

Хачан тасхар чөр-париған машина күүлебіскенде, Женя улуғ тыныбызып, ибре көрглеен. Нимелер анда-мында ла тасталғлап парған паза хайди-полза ла чатхлааннар. Ол стенада хыс-салған тозынныг көріндессер пас-парған. Ол көріндестенъ пабазынынъ портреді көрінчеткен.

Чахсы! Ольга улуғ даа ползын за, сағам анынъ сөзін истерге кирек. Че андағ даа полза, Женянынъ пурны, ахсы, көміскезі пабазынина төптөөйлер. Хылығы, андағох, пабазыниох осхас полар.

Ол састарын, косынкананъ тыыда палғабысхан. Сандалияларын суура тепклебіскен. Чысхыс алып алған. Столданъ скатертьты түзіре-тартып алған, кран алтына көнек суғыбысхан, ананъ, щётка хаап-алып, сөп-сапты ізіксер сыбыр-сыххан.

Сах андох керосинка сыылабысхан паза примус күүлеп сыххан.

Полда суғ чайыл-парған. Кип чуғчанъ цинковай корытода сабыннынъ көбіктері сыылап, чара чачрасханнар. Чалаазах хызыл сарафанныг хызычахты улицада аар-пеер иртіп париғаннар хайхазып көрглееннер, ол тізенъ үзінчі этажта көзенек иркінінде турып-алып, хорыхпин азых көзенектернінъ сүлейкелерін чысхлапчатхан.

Грузовик күн чарии теепчеткен чалбах чолча ойлап париған. Азахтарын чемодан үстіне салсалып паза нымзах түүнчекке таян-салып, Ольга соххан креслода одырчатхан. Анынъ тізенектерінде сарыг хоосха палачағы чатхан паза азахтарынанъ василёктар букедын хапхлаан.

Отыс километр иртерлеріненъ оларға походнай красноармейскай мотоколонна чидіп алған. Ағас скамейкаларда изерістіре одырып-алып, красноармеецтер, мылтыхтарын дулоларынанъ чоғар алдыра-тудып, ырлас-париғаннар.

Ол ыр табызы истілеріненъ тураларнынъ ізіктері паза көзенектері азылғлап турғаннар. Ханалар кистіненъ, сиден ізіктеріненъ өрінпарған олғаннар сығара чүгүрісклееннер.

Олар холларынанъ пулғааннар, красноармеецтерге пысхалах яблоколар тастааннар, сооларынча „ура“ тіп хысхырыс-турғаннар, ананъ сах андох сіген паза сахчанъ от аразында, хуюн осхас кавалерийскай атака чіли кире-салып, чаа паза тудыс ойынны ойнап пастааннар.

Грузовик дачадағы посёлоксар парыбысхан, ананъ улуғ нимес плюшнанъ чабылған дачанынъ алнында турыбысхан.

Шофёр полысчызынанъ хада машинанынъ хриларын азыбысханнар, ананъ ниме-нооларны тўзіріп пастааннар, Ольга тізенъ террасанынъ сўлейкеліг ізігін асхан.

Мыннанъ андар илееде ўр кізі холы тенъмеен улуғ сад көрінген. Садтынъ тиренъ істінде ікі этажтығ чабал сарай турған паза ол сарайнынъ хырынынъ ўстінде кічичек хызыл флаг чалбрантурған.

Ольга машиназар айлан-килген. Мында ағаа удур пір өткін кирі ипчі ойлап килген—ол хончых, сўт сатчанъ ипчі полған. Ол дачаны чайлап пирем, көзенектерні, полны паза стеналарны чууп пирем теен.

Хончых ипчі тазтарны паза чысхыстарны тимнеенче, Ольга хоосха палазын алып-алып, садсар парған.

Воробейлар хахлағлап салған вишня ағастарында ізіп парған чух чылтрапчатхан. Харағат ағазы, ромашка паза сіген чызынанъ тынъ чыстанған. Торбаснанъ чабын-салған сарай хыры прай тизілглеп парған полған, ол тизіктерденъ чоғар ағас пўрлері аразында чітклеп парчатхан хайдағ-да паглар тартылглап парған полғаннар.

Ольга хузух ағастары аразынча иртіп-парып, сырайынанъ ірімчік чібін чыза тартыбысхан.

Анзы ниме полчанъ? Хыр ўстіндегі хызыл флаг чох пол-парған полған, анда ам ағазы ла сорай-турған.

Мында Ольга ўрўгібіскен, табрах кізі сыбырасханын истіп салған. Кинетін сарай хырынынъ көзенегінзер турғызылған аар пасхыс хуруғ ағас салааларын нызрада сыы-пасхлап, стена хастада анъдарыл-сыххан, ананъ лопухтарны чирге чапсыра-пазып, чирге нызри тўскен.

Хыр ўстінде пағ проводтар сығдыраза тўскеннер. Холын тырбахтабызып, хоосхаҷах салғанах аразынзар сегірібіскен. Ольга ниме дее сағынарын пілбин турыбысхан, чапсып-парып ибре хылчанънап, тынънанған. Че кök от аразында даа, хонҷыхтарнынъ хана кистінде дее, сарай кözенегінінъ харалчатхан квадрат кözенегінде дее пір дее ниме көрінмеен паза истілбеен.

Ол кірлессер ойлап килген.

— Ол олғаннар кізі садтарына кіріп хайнасчалар,—чоохтап пирген Ольгаа сўт сатчанъ ипчі.—Кичее хонҷыхтарнынъ ікі яблонязын ўретчөрібістірлер, пір груша ағазын сындыр-салғаннар. Чон хайдағ-да пасхаҷыл полыбысты... хулиганнар. Мин, хызыҷаам, оолғымны Хызыл Армияға служить поларға ўдезібіскем. Париғанда араға даа іспеен... „Анымчох, іҷем“,—тіпче. Ананъ сығырып-ала парыбысхан оолғыҷаам. Инейлернінъ хайдағ поладыр за, иирзер ылғағлап алғам, чўрееме аар полыбысхан. Хараа усхун-килгем, тасхар кем-де чўгўр-чөрчеткен чіли пілдірче, аар-пеер нимелерні тастағлапчатхан чіли пілдірпарча. Че сағынчам, мин чалғыс позымнабын, полысчанъ кізі чоғыл. Көп ле кирек маға, кирі кізее! Пазымнанъ кирпичненъ пір ле хати сабыс—мин пар-халғам. Че худай арачылаан—пір дее нимем албиндырлар. Тінъзіп, тінъзіп парыбыстырлар. Минінъ дуб ағаснанъ иткен, іköленъ дее хыймырат-полбас кадкам огородта турған, аны ла чибіргі хаалағча сиден ізігіне теере тоғлахтандыр-парыбыстырлар. Паза даа ниме чох полған. Хайдағ чон, хайдағ кізілер полған—пілҷее чоғыл.

Харасхы полыбысханда, хаҷан дачаны чайладып тоос-салғаннарында, Ольга кірлессер сыхкилген. Ол тууп футлярданъ аппағас перламутры[1] чылтырапчатхан аккордеонын сиберлеп сығаркилген—ол пабазынынъ Олянынъ төреен кўніне ыза пирген сыйығы полған.

Ол аккордеонын тізектеріне сал-салған, хаазын инънін азра тастабызып, ўр ниместе искен ырнынъ сöстеріне кöг клеп сыххан.

Ой, хайди пір ле хати
Сірерні пазох кöрерчік,
Ой, хайди пір ле хати,...
Ікі ле... паза ўс ле...
Сірер табрах самолёттығ
Пілбестерзер дее,
Хайди танъ чарина читре
Мин сірерні сағабын.
Я!
Лётчиктар-пилоттар! Бомбалар-пулемёттар!
Ырах чолға учух-парыбыстылар...
Хаҷан сірер айланарзар?
Табрах па ни, мин пілбинчем,
Че хаҷан даа полза... айланнъар ла.

Ольга ол ырны ырлапчадып, хана хринда öсчеткен ағастарзар алдыра нинче-нинче хати тынънанып, кöрглеп-салып, одырған.

Ойнирын тоос-салып, ол чапчанъ тур-киліп, ағассар алдыра айланыбызып, тынъ иде сурыбысхан:

— Истінъердек! Сірер ноға чазынчазар, сірерге мында ниме киректір?

Ағас кистіненъ ах костюмнығ кізі сых-килген. Ол, пазын төбін тудып, кööлче нандырған:

— Мин чазынминчам. Мин позым даа сала артистпын. Мин сірерге мисет поларға хынмаам. Аннанъар анда турып, истіпчеткем.

---

[1] *Перламутр*—аарлығ тас.

— Анзы андаг, че сірер улицада даа турып, истіп поларчыхсар. Сірер ниме-де идерге хана ас-килгезер.

— Мин ме? Хана азра?... Хомзын-парган ол кізі.—Мин хоосха нимеспін. Анда, хана пулиинда, чардыларын сыгара-тартып салтырлар, мин улицаданъ ол тизікче кір-килгем.

— Пілдістіг!—ирнін хыйыр иде тудыбысхан Ольга.—Че тігіне сиден ізігі. Чахсы полып, аны пастыра улицазар нандыра сыгыбызынъар.

Ол кізі сарыспаан. Пір дее тапсабин, ол сиден ізігінче сых-парыбызып, задвишканы соонанъ чабысхан, анзы Ольганынъ кönънініе кірген.

— Тохтанъардах!—пасхысча тўзіп, ол аны тохтадыбысхан.—Сірер кемзер? Артистсар ба?

— Чох,—нандырган кізі.—Мин инженер-механикпын, че пос туста мин пістінъ заводтагы операда ойнидырбын паза ырлидырбын.

— Истінъердек,—кинетін агаа Ольга чоохтаан,—мині вокзалга теере ўдес-салнъардах. Мин кічіг тунъмамны сагыпчам. Харасхы полыбысты, орай, че ол ам даа чогыл. Мин пір дее кізіденъ хорыхпинчам, че мин мындагы улицаларны ам даа пілбинчем. Че тохтанъардах, нога пазох сиден ізігін асчазар за? Мині хана даа хринда сагып албассар ба за.

Ол аккордеонын апар-салган, пладын чаба-тастанып-алып, салымнанъ паза порчоларнанъ чыстанчатхан харасхы улицаа сых-килген.

Ольга Женяга тарынып париган, аннанъар ол позынынъ аргызынанъ асхынах чоохтасхан. Аргызы тізенъ анынъ ады Георгий, фамилиязы Гараев тіп паза ол автомобильнай заводта инженер-механик полып тогынчам тіп чоохтап пирген.

Женяны сагып, олар ікі поезд ирттір-салганнар; ананъ ўзінчізі, тўгенчізі иртібök-парган.

— Пу нимее чарабас хызыҷахнанъ кізі чобаҕ алынар,—ачырҕанып чоохтанча Ольга. — Сынап маҕа хырых алай отысча даа час полҕан полза чізе. Че аҕаа он ӱс, маҕа—он сигіс, аннанъар ол минінъ сӧзім пір дее испинче.

— Хырых кирек чох! — чаратпаан Георгий.— Он сигіс час инъ чахсы нооза! Сірер тикке ле сағысырабанъар. Сірернінъ тунъманъар иртен иртӧк чиде салар.

Перронда[1] кізі халбаан.

Георгий портсигарын сыҕар-килген. Сах андох анынъзар ікі оол пала пас-килгеннер, анынъ спичка тартарын сағып, постарынынъ папиростарын сыҕарып алҕаннар.

— Чиит кізі, — спичканы тамызып, анынъ улиинынъ сырайын чарыдып, Георгий теен,— минзер папироснанъ чаҕдир алнында, изеннезіп аларҕа кирек, маҕа сірерненъ паркта танызарҕа киліскен полҕан, сірер анда тынъ сіреніп наа сиденнінъ чардызын ходыра тартчатханнарынъда. Сірернінъ адынъар Михаил Квакин. Андаҕ нимес пе зе?

Оол пала тынъ тынҕлап, нандыра пазын-сыххан. Георгий спичказын ӱзірібізіп, Ольганы холтыхтап-алып, ибінзер ӱдес-парҕан.

Хаҷан олар ырах парыбысханнарында, ікінҷі оолах өллеп салҕан папирозын хулаҕынынъ кистіне сазыбызып, сурҕан:

— Ол хайдаҕ андаҕ пропагандист сых-килді? Мындаҕы кізі бе?

— Мындаҕы,—хынмин нандырҕан Квакин.— Ол Тимка Гараевтынъ тайызы. Тимканы тудып-алып, сох-салыбызарҕа кирек. Ол позына ком-

---

[1] *Перрон*— тимір чол станциязынынъ поезд турчатхан площадказы.

пание чыып алған, олар піске тоғыр ниме-де идерге итчеткен осхастар.

Мында ол ікі нанҷы платформа пазында фонарь алтында, таяхха таянып, пасхысча тӱс-париған илееде улуғ частығ, хырал-парған джентльменні[1] көр-салғаннар.

Ол мында чуртапчатхан Ф. Г. Колокольчиков доктор полған.

Олар анынъ соонанъ спичказы пар ба ни тіп сурып-ала ойлас париганнар. Че оларнынъ көрімнері паза табыстары ол джентльменнінъ чӱреене пір дее чарабаннар, аннанъар айланыбызып, ол палаларны ағазынанъ чалтрадыбызып, улуғ хаалағнанъ позынынъ чолынҷа пастырыбысхан.

Московскай вокзалданъ Женя пабазына телеграмманы ызыбызарға манънанмаан, аннанъар дачнай поездтанъ тӱзіп, ол посёлоктағы почтаны кілирге чӧр-сыххан.

Иргі парк пастыра хонъроҷахтар піріктіріп-ала парчадып, ибре садтарнанъ өс-парған улицаларнынъ перекрёстогына сых-килгенін пілбин дее халған; ол улицаларнынъ эн көрімі анынъ аринҷа пасха чирге кір-парғанын іле көзіткен.

Ырах ниместе ол, хырызынып-ала, парарға хынмин тартынчатхан өскіні мӱӱстеріненъ сөртепчеткен хызыҷахты көр-салған.

— Чоохтадах, хызыҷах, — хысхырыбысхан аға Женя,—мин мыннанъ почтазар пар-полам ма?

Че сах андох өскі тартына тӱскен, мӱӱстеріненъ пулғабысхан, ананъ сегірісненъ паркча чӱгӱр-сыххан, хызыҷах тізенъ орлабинанъ анынъ сӧӧнанъ чӱгӱр-сыххан.

---

[1] *Джентльмен*—культурнай паза чахсы тонанчатхан кізіні мында іди адапчалар.

Женя ибре көрглеен: харасхы полыбысхан, че ибре пір дее кізі көрінминчеткен. Ол кемнінъ-де ікі этажтығ дачазынынъ сиден ізиин азыбызып, чалғыс азах чолча кірлессер парған.

— Чоохтанъардах ла, пожалуйста,—ізік аспин тынъ тапсап, че нымзах ўнненъ сурған Женя,— мин мыннанъ почтазар иртіп поларбын ма?

Аға пір дее кізі нандырбаан. Ол тўрче турып, сағынып-алып, ізікті азыбысхан, ананъ коридорча комнатазар кір-парған. Элері ибде чох полтырлар. Ананъ нандыра парарға пастыр-парғанда, стол алтынанъ улуғ сарығ адай көөлче сыхкилген. Ол хорых-парған хызычахты чахсаан ибре көрглеп-алып, көөлче ыыранып, ізік хринда чол тоғыр чат-салған.

— Син, аалығзынъ! — хорыхханынанъ салаалары тарбайтыбызып, хысхырыбысхан Женя. — Мин оғыр нимеспін! Мин сірернінъ пір дее нименъер албаам. Мына пу ключ пістінъ квартирабыстанъ. Пу телеграмма пабамға. Минінъ пабам —командир. Саға пілдістіг бе?

Адай тапсабаан даа, хыймырабаан даа. Женя тізенъ азых көзенексер көөлче чағдап-парирып, чоохтанған:

— Тынъ чахсы! Чатчазынъ ма син? Че чат... Уға чахсы адайах... Тастынанъ көрзе хайдағ хыйға, сіліг.

Че Женя көзенек иркініне холын саларынанъох, ол сіліг адай хазыр ыыранып, тура хонған, Женя тізенъ хорыхханынанъ диванзар сегірібізіп, азахтарын чыыра тартыбысхан.

— Хайдағ чапсыстығ, — ол сала ла ылғабин чоохтанған.—Син разбойниктарны, шпионнарны тут, че мин... кізібін. Я!—Ол адайға тілін сығарып көзіткен:— Аалығзынъ!

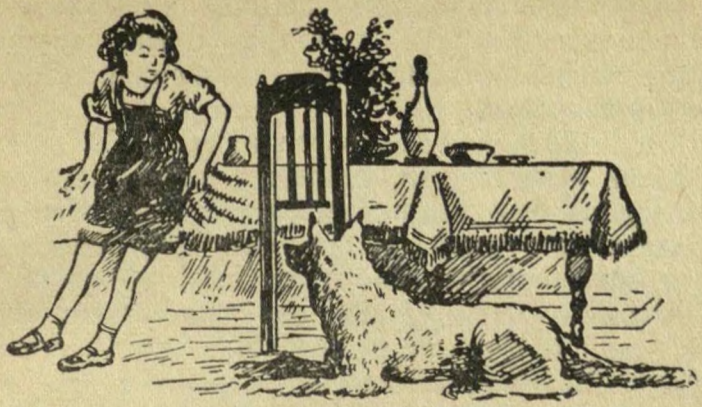

Женя ключын паза телеграммазын стол ӱстінінъ хринда сал-салған. Элерін сағып аларға кирек полған.

Че пір час, ікінчізі чазы иртті... Харасхы полпарды. Азых көзенектенъ паровозтарнынъ ыраххы гудоктары, адай ӱргені паза волейбольнай мячты сапханы істіл-турған. Хайда-да гитара ойнааннар. Мында ла, пу дачанынъ хринда, ибре тымых паза туюх полған.

Пазын диваннынъ хатыг валигіне сал-салып, Женя көӧлче ылғабысхан.

Ананъ ол пик узуп салыбысхан.

Ол иртен не усхунған.

Көзенек тастында нанъмырнанъ чуул-парған көк пӱрлер сыбдырас-турғаннар. Ырах ниместе колодец терпегі ыграпчатхан. Хайда-да одынъ игееннер, че мында, дачада, кичеегӧк чіли тымых полған.

Женянынъ пазынынъ алтында амды нымзах тууп подушка чатхан, азахтары тізенъ чуғачах простыньнанъ чабыл-парған полғаннар. Полда адай чох полған.

Пеер хараа кем-де килген одыр!

Женя тура хонған, састарын чоғар тастабысхан, уул-парған сарафанын тартхлабысхан, ананъ столданъ ключын паза ызылбаан телеграммазын алып, чўгўрерге иткен.

Ананъ ол стол ўстінде пір лист чачын чатчатханын кör-салған, анда кök карандашнанъ улуғ буквалар пазыл-парған полған:

„Хызычах, хачан паризанъ, ізікті тыыда чабызарзынъ“. Алтында хол-салтыр: „Тимур“.

„Тимур? Кем полчанъ за Тимур? Ол кізіні хайди даа көріп, благодарить полыбызарчых“.

Ол хости комнатазар пахлабысхан. Анда пічік пасчанъ стол турған, анынъ ўстінде чернильнай прибор, пепельница паза улуғ нимес көріндес. Онъ сариинда, тууп автомобильнай мелейлер, хринда иргі, сызырыл-парған револьвер чатхан. Мындох стол хринда сызырылғлап паза хохталғлап парған хында игір турецкай хылыс турчатхан. Женя ключын паза телеграммазын сал-салып, хылысты тут-көрген, хынынанъ сығара-тартып-алып, клиногын чоғар кödірібізіп, көріндеске көрін-көрген:

Ол кізі хорғыстығ көрімніг полыбысхан. Піди суурынып-алып, карточказын школаа апарза чахсы поларчых. Пабазы аны хачан-да фронтха хада ал-чöрген тіп чойланыбызарға даа чарирчых. Сол холға револьвер алып аларчыхпын. Мына піди. Іди уламох чахсы полар. Ол көміскілерін чырылдырыбысхан, ирнілерін чаба тудыбысхан, ананъ көріндессер көстеп, курогын тартыбысхан.

Комнатада мылтых табызы нызри тӱскен. Тӱдӱн көзенектерні прай тулғабысхан. Стол ӱстіндегі көріндес пепельница ӱстіне анъдарылпарған. Столдағы ключын даа паза телеграммазын даа ундуп-салып, хулағы тун-парған Женя комнатаданъ сығара хонған, ананъ кізі хорғыстығ, чапсыстығ пу тураданъ піргер чӱгӱр-сыххан.

Хайдағ-да онъдайнанъ ол суғ хазында полпарған. Амды анынъ московскай квартираданъ ключы даа, телеграмма ысхан квитанциязы даа паза телеграммазы даа чох полған. Амды Ольгаа прай нимені чоохтап пирерге кирек: адайданъар, элері ибде чох дачада хонғанынанъар, турецкай хылыстанъар, паза тӱгенчізін, револьверданъ атханынанъар. Хайдағ хомай! Пабам полған ползапілерчік. Ольга піл-полбас. Ольга тарыныбызар алайба ылғабызар. Анзы уламох хомай. Женя анча позы даа ылғап піледір. Че Ольганынъ харах частарын кӧр-салзох, анынъ телеграф столбазы пазына, пӧзік ағас ӱстіне алай тура хырынынъ трубазынзар сығыбызары киледір.

Чалтанмас полар ӱчӱн, Женя суға кіріп алған, ананъ кӧӧлче позынынъ дачазын кілирге чӧрсыххан.

Хачан ол кірлессер сых-парирып кӧрзе: Ольга кухняда турча паза примус кӧйдірче. Кізі килигенін истіп-салып, Ольга айланыбысхан, ананъ тапсабин Женязар тынъ тарынып кӧрген.

— Оля, изен!—ӱстіндегі пасхыста турыбызып, кӱлінібізерге кӱстеніп, теен Женя.— Оля, син мині хырыспассынъ ма?

— Хырызам!—тунъмазынанъ харағын албин нандырған Ольга.

— Че, хырыссанъ хырыс таа — кӧӧлче нандырған Женя.—Пілчезінъ ме, хайдағ хайхас-

тығ, хайдағ кізі пілері чох ниме пол-парған! Оля, мин синненъ сурынчам, көмискілерінъні хыймыратхлаба, кізі хорығар пір дее ниме чоғыл, мин квартиранынъ на ключын чідір-салғам паза пабама телеграмманы ла ыс-полбаам...

Женя харахтарын нуубысхан, ананъ прай чоғын пір тыннанъ сығарыбызарға идіп, тын алынып алған.

Че ол туста сиден ізігі тазлабинанъ азыла тўскен. Сиден істінзер тўктеріне прай от хазал-парған тўгдўр öскі кире салған, мўўстерін төбін тут-салып, сад істінзер чўгўрібіскен.

Анынъ соонанъ тізенъ Женяға таныс чалаас азахтығ хызычах орлабинанъ ирте хонған.

Женяға сылтағ ла пол-парған, ол хорғыстығ чоохты тохтадыбызып, öскіні садтанъ сығара сўрерге чўгўрібіскен.

Ол хызычахха чидіп алған, анзы тынастап, öскіні мўўстеріненъ тутчатхан.

— Хызычах, син пір дее ниме чідірбезінъ ме?—тістерін ötре ол хызычах Женяданъ табрах сурған, позы тізенъ öскіні азахтарынанъ тепклеп тохтатпинчатхан.

— Чох,—онъар-полбин нандырған Женя.

— Пу кемнидір зе? Сини нимес пе?—хызычах Москвадағы квартиранынъ ключын ағаа көзіткен

— Мини,—сала ла истілдіре нандырған Женя, позы хорығып террасазар хылчанънап.

— Ключынъ, записканъ паза квитанциянъны алып ал, телеграмманъ ызыл-парған,—хызычах ідök табрах паза тістерін ötре чоохтаныбыскан.

Ананъ, Женянынъ холына тўре салылған чачыннар суғыбызып, ол öскіні мунзурухнанъ саабыскан.

Öскі сиден ізігінзер ойлап сыххан, хызычах анынъ соонча көнізіненъ хазалчых, салғанах

58392.

аразынча, көлеткі ле чіли ирте халған. Олар сиден тастында табрах чіт-парғаннар.

Өскі сохтырбаан, че ол позы сохтырған чіли, Женя инънілерін чыыра-тудып, чачынны чаза тудыбысхан.

„Мынзы ключ. Мына телеграфнай квитанция. Кемде-де телеграмманы пабамға ызыбыстыр. Че кем ызыбысхан полчанъ? А—а мына записка! Ниме полчанъ за анда?“

Ол запискада көк карандашнанъ улуг буквалярнанъ пазыл-парған полған:

„Хызычах, ибде пір дее кізіденъ хорыхпа. Прай ниме чахсы полар, пір дее кізі минненъ ниме піл-полбас“. Алтында хол сал-салғаны турған: „Тимур“.

Хахап парған Женя записказын көөлче карманына суғыбысхан.

Ананъ, инънілерін көні тудыбызып, Ольгазар хорыхпин пар-сыххан.

Ольга андох, тамыспаан примус хринда турчатхан паза анынъ харахтарынынъ чазы сығыбыстыр.

— Оля!—амды ачынғанынанъ хысхырыбысхан Женя.—Мин чораа тібіскем. Че син маға нименінъ ўчўн тарынчазынъ? Мин квартирадағы прай ниме-нооларны чыы салғлап, көзенектерні чысхлап салғам, мин тынъ кўстенгем, мин прай чысхыстарны, прай полларны чууп салғам. Мына саға ключ, мына пабамнынъ телеграммазынынъ квитанциязы. Хая мин сині охсанып алимдах. Пілчезінъ, Оля, хайди мин саға хынчам! Хынчазынъ ма, мин амох синінъ ўчўн тура хыры ўстіненъ салғанахха сегірібізим?

Ольганынъ пірее сөс нандырарын сағыбин, Женя ойлап-парып, мойнынанъ хучахтабысхан.

— Я... че мин сағысыраам,—ниме тиирін дее пілбин чоохтан-сыххан Ольга.—Син хачан даа

58392.

БИБЛИОТЕКА
Росполиграфиздата
РСФСР

хайдағ-да онъдайы чох нимелер сағынып аладырзынъ... Маға пабам чоохтаан... Женя, че чидер! Женька, минінъ холым керосинға підел-парған! Женька, іди полғанча, кастрюляға сўт урып-алып, примус ўстіне турғыс-сал!

— Мин... сохтанмин тыстан полбинчам,—теен Женя, хачан Ольга чуунчанъ хринда турчатханда.

Ол сўттіг кастрюляны примус ўстіне тынъ иде салыбысхан, карманында чатчатхан записканы тут-көріп, Олянданъ сурған:

— Оля, худай пар ба?

— Чоғыл,—нандырған Ольга, ананъ пазын чуунчанъ алтына тудыбысхан.

— Кем пардыр за?

— Тохтадах ла!—тарыныбызып, нандырған Ольга.—Пір дее ниме чоғыл!

Женя тўрче тапсабин турған, ананъ пазох сурған:

— Оля, кемдір зе Тимур?

— Ол худай нимес, ол андағ хан полған,—позынынъ сырайын паза холларын сабыннапчадып хыныхсыбин нандырған Ольга,—тарынчах, ахсах кізі, ортын вектінъ историязынанъ.

— Че хан полбаза чи, тарынчах таа нимес, ахсах таа нимес паза ортын вектінъ историязынанъ даа нимес полза чи—анда кем полар?

— Андағда пілбинчем. Сыынма маға! Нимее кирек пол-парды саға ол Тимур?

— Нимее? Мин сағынчам—ол кізее мин тынъ хынчам тіп.

— Кемге?—Ольга чапсып, сабын көбігіненъ чабыл-парған сырайын көдірібіскен.—Нимее син анда пулбрапчазынъ, сағынып алғазынъ, чахсы чуунып таа аларға пирбинчезінъ. Тохтаза, пабам килер-адыр, ол синінъ хынчатханынъны ўзірер.

Хайди идер пабам!—кödіріліп-арах тапсабыс-хан Женя.—Ол килзе дее ӳр полбас. Ол, конечно, чалғыс паза ökіс кізіні хыйыхтабас.

— Син чалғыс паза ökіс кізізінъ ме?—сурған Ольга.—Ох, Женя, пілбинчем мин, хайдағ син кізізінъ, кемні ле köктезінъ син!

Женя пазын тöбін тӳзірібіскен, ананъ никельненъ чайылған чайниктынъ цилиндрінде көрінчеткен сырайын көріп-ала, махтанып-арах паза пір дее сағынмин нандырған:

— Пабамны köктеем. Аны ла. Чалғызаанны ла. Паза чир ӳстінде пір дее кізіні köктебеем.

Улуғ частығ джентльмен, Ф. Г. Колокольчиков доктор, позынынъ садында одырып, стена часызын тыхтапчатхан.

Анынъ алнында сырайын мöнек-арах тугсалған, анынъ Коля внугы турған.

Аны ағазына полысча тіп саначанънар. Че сынында тізенъ мына пір часча холында отвертка тудын-салған, сағып турча, хачан ағазы ол инструментті кілир.

Че позынынъ орнына тургыс-саларға кирек полчатхан молат спиральнай пружина чир дее кирілбеен, ағазы тізенъ тыстанып ит-турған. Аны сағып полбас осхас полған. Анзы тарыныстығ полған, ағаа хоза, хончыхтарнынъ сиденінінъ кистіненъ нинче-нинче хати Сима Симаковтынъ тӳгдӳр пазы сығара пахлаан, ол табрах паза прай нимені піледірген кізі полған. Ана ол Сима Симаков тіліненъ, пазынанъ паза холларынанъ Коляға хайдағ-да пасха, кізі піл-полбас таныхтар көзітклеен, аны липа ағас алтында одырчатхан Колянынъ пис частығ пичезі Татьянка, эріліп

чадыбысхан адайнынъ ахсына от сух-саларға тынъ сіренчедіп көрібөк-салған, ол кинетін хыс-хырыбызып, ағазынынъ станынанъ тартыбысхан, анынъ соонанъ Сима Симаковтынъ пазы сах андох чіт-парған.

Че мына пружина позынынъ орнына тургызыл-парды.

— Кізі істенерге кирек,—тирлеп парған хамағын көдіріп, Колязар айланып, ўгреде чоохтаан хырал-парған джентльмен Ф. Г. Колокольчиков.—Синінъ сырайынъ мин сині касторкананъ сыйлапчатхандағы осхас. Хая маға отвертканы пир, хысхысты алып ал. Істеніс кізіні чахсы итче. Саға тізенъ кізінінъ чахсы сарии читпинче. Примерге алза, син кичее төрт порция мороженай чіп салғазынъ, че кічіг пичеченъненъ тізенъ ўлеспезінъ.

— Ол чойланча, уяды чох!—Татьянказар тарынчах көрісненъ көріп, хысхырыбысхан Коля.—Мин ағаа ікілер хати ызырып аларға ўс хати пиргем. Ол тізенъ мині хоптирға парған, а позы париған озынанъ ічемнінъ столынанъ төрт ахча алып алған.

— Син тізенъ хараа көзенектенъ пағча тўскезінъ,—пазын айландырбин, киреғі халбинчатхан чіли тапсабысхан Татьянка.—Синінъ падушканъ алтында фонарь пар. А пістінъ узупчатхан комнатабыссар кичее хайдағ-да хулиган тас кире тастағлаан. Тастабысча, ананъ сығырча, тастабысча, ананъ пазох сығырыбысча.

Коля Колокольчиков уяды чох Татьянканынъ ол сөстерін истіп, тын таа полбиныбысхан. Пазынанъ эчекке читре иде халтри тўскен. Че харын даа, тоғыс итчеткен ағазы андағ хорғыстығ хопха хайығ салбаан танъ чахсы испин халғаны полчанъ ма, ол пір дее ниме піл-полбаан.

Че ол туста садсар сӳт сатчанъ ипчі бидоннар тудын-салған кір-килген, ананъ кружкананъ сӳт синепчедіп хоптанып пастаан:

— Федор Григорьевич, жуликтар пӳӳн хараа минінъ дубнанъ иткен сабанымны сиден істіненъ сала ла сығар-парыбыспадылар. Пӳӳн тізенъ кізілер чоохтапчалар, иртен иртӧк минінъ турам хыры ӳстінде ікі кізі кӧртірлер: трубада одырып-алып, айналар, азахтарын салбанънадып одырчалар.

— Хайди іди трубада! Хайдағ, чоохтанъардах, киректенъ! Ниме киректір оларға!—сураглап сыххан полған чапсып парған джентльмен.

Че ол туста танъах кирпезі сариинанъ хайдахайдар улуғ кӳзрес паза ығрас истіл-сыххан. Хырал-парған джентльменнінъ холындағы отвертка тітри тӳскен паза хатығ пружина позынынъ уязынанъ сығара чачрап-парып, сыылабинанъ тимір хыр ӳстіне тееп, сынъли тӳс-парған. Прайзы, Татьянка даа, арғаас адай даа пір-тинъ айлана тӳскеннер—кӳзрес хайданъ истілче паза ол ниме полчанъ—олар піл-полбааннар. Коля Колокольчиков тізенъ пір дее ниме тапсабин, хозан на чіли, морковьтығ грядкалар пастыра ойлабызып, хана кистінде чіт-парған.

Ол інек сарайы хринда тохтабысхан, анынъ істіненъ ідӧк, танъах кирпезі істіненъ чіли, ӧтіг табыстар истілген, кем-де гирянанъ молат рельсаны ла сапхан осхас полған. Мына мында ол Сима Симаковтанъ учрас-парып, чочып-парып сурған:

— Истек... Мин піл-полбинчам. Ниме полчанъ ол?... Тревога ба?

— Чох! Ол пір номер форманынъ хығырчатхан общай сигналы полар, нееке.

Олар хана азра сегірібіскеннер, парктынъ сиденінде полған тизікче ӧтіп парыбысханнар.

Мында оларға чалбах инъніліг, кўстіг Гейка тіп оолах учрас-парған. Оларнынъ соонанъ Василий Ладыгин ойлап килген. Паза пазох кем-де. Табыс чох, табрах, оларға ла таныс чолларча олар хайдар-да чўгўрчеткеннер, чўгўр-парирып манъзырап, чоохтас-парып одырғаннар.

— Пу тревога ба?

— Чох! Ол пір номер форманынъ хығырчатхан общай сигналы.

— Хайдағ хығырчатхан сигнал? Пу „ўс—тохта", „ўс—тохта" нимес. Ол хайдағ-да ниме пілбес пала терпекненъ он хати изерістіре саапча.

— Амох көрербіс!

— Сыныхтабызарбыс!

— Алнынзар! Табрах!

Ол туста тізенъ Женя хонған дачанынъ комнатазында, он ўс частығча, пөзік, хара састығ оолағас турған. Ол чуғачах хара брюколығ паза хызыл чылтыс хоостағлан нині хысхачах хара көк көгенектіг полған.

Анынъзар ўгдереп, хырал-парған апсах паскилген. Анынъ киден көгенегі хомай полған. Хайда-хайдар халбах станы прай намачылалған полған. Сол азағынынъ тізенегіне хааснанъ ағас азах палған салған полған. Ол пір холында чачын записка, ікінчізінде сыры хохтал-парған иргі револьвер тутхан.

—„Хызычах, хачан паризанъ ізікті тыыда чабыс",—хығырған апсах. Че, син чоохтирзынъ арса, кем пўўн хараа пісте диван ўстінде хонғанын.

— Пір таныс хызычах,—хыныхсыбин нандырған оолағас.—Мин чохта аны адай сығарбинығысхан.

— Мына син чойлан-салыбыстынъ!—тарыныбысхан апсах.—Сынап ол саға таныс полған полза, мында, запискада, син анынъ адын адирчыхсынъ.

— Мин андада аны пілбеем. Амды мин аны пілчем.

— Пілбезінъ. Син аны иртен чалғызаанны халдырғазынъ... квартирада? Син, нанчы, ағырчатхан осхассынъ, сині сағызы сыхханнарнынъ туразынзар ызыбызарға кирек. Ол чабал, нимее чарабас пала көріндес талап салған, пепельницаны чар-салған. Харын даа револьвер хуруғ тарнанъ на ухталған полған. Че анда боевой патроннар полған полза чи?

— Че, тайынъ... боевой патроннар синде чох поладыр, синінъ ыырчыларынънынъ мылтыхтары паза хылыстары... оланъай ағаснанъ иділгеннер нооза.

Апсағас кўлімзіребіскен чіли пілдір-парған. Че ўгдереп парған пазынанъ пулғабызып, ол хатығ чоохтаныбысхан:

— Син кör! Мин прай сизінчем. Синінъ киректерінъ, мин кörзем, хайдағ-да кізі пілполбас полыбысты, син іди полғлир ползанъ анынъ ўчўн нандыра іченъзер ызыбыспим.

Ағас азағынанъ тохладып-ала, апсах пасхысча ўстінзер парыбысхан. Хачан ол көрінмин парғанда, оолағас өрінгеніненъ сегірібіскен, комнатаа кире-ойлап килген адайнынъ азаан хаап алған, ананъ анынъ тумзуғынанъ охсаныбысхан.

— Че, Рита! Піс синіненъ туттыр-салдыбыс. Че хорыхпа, ол пўўн тарынчах нимес. Ол амох ырлир.

Сынап таа. Ўстіндегі комнатаданъ чиділглені истілген. Ананъ андағ тра-ля-ля!.. Че соонанъ чоон ўнненъ ырлабысхан:

...Мин ўзінчі харааэын узубинчам.
Маға олох ла ниме көрінче—
Харасхы тымыхта кізілернінъ чөргені...

— Тохта, сағызы чох адай!—хысхырыбысхан Тимур.—Нимее син минінъ станым чырта тартчазынъ, хайдар син мині тартчазынъ?

Кинетін ол тайызынзар кірченъ ізікті тыыда чаба тартыбысхан, ананъ коридор пастыра адайынынъ соонанъ верандазар[1] сығара хонған.

Веранданынъ пулиында улуғ нимес телефоннынъ хринда пағнанъ палған салған хола санъ тартыл-турған, сегір-турған паза стенаа сабыл-турған.

Оолағас аны холына тудып-алып, пағны позыға сарып салған. Ананъ тартылчатхан паг позып парған паза хайда-да ўзіл-парған полар чізе. Ананъ чапсып-парып паза тарыныбызып, ол телефоннынъ трубказын хаап алған.

Прай ол ниме поларынанъ, пір час алнында, Ольга стол кистінде одырған. Анынъ алнында физика учебнигі чатчатхан.

Женя кір-кілген паза иодтыг пузырёк алып алған.

— Женя,—хыныхсыбин сурған Ольга,—хайда инънінъні сызыра тарттыр-салғазынъ?

— Мин париғам,—пір дее нимее сағысырабинчатхан чіли нандырған Женя,—анда тізенъ чолда хайдағ-да хазалчых паза устуғ от па, ағас па турған. Ана іди сызыра тәртыл-парған.

— Ноға минінъ чолымда пір дее хазалчых алай устуғ ниме—от па, ағас па тура чоғыл за?—ағаа көгіп чоохтанған Ольга.

---

[1] *Веранда*—тураа нари иткен азых алайба сўлейкелеен балкон.

— Сын нимес! Синінъ чолынъда математикаданъ экзамен турча. Ол хазалчых таа паза чітіг дее. Көрерзінъ, экзаменынъ тут полбассынъ!.. Олечка, инженерге ӱгренерге парба, докторға ӱгренерге пар,—столда турчанъ көріндесті Ольганынъ алнына турғызып, чоохтанған Женя.— Ма көрін: синненъ хайдағ инженер полар? Инженер поларға кирек—мындағ... мындағ... паза мындағ... (Ол ӱс хати тілін узун-узун сығарғлаан, ахсын кізі кӱлкӱстіг тутхлаан). А синінъ зе—мындағ... мындағ... паза мындағ...—Женя көміскілерін кödірібізіп, харахтарынанъ хыя көрібізіп, чылыг, чахсы кӱлінісненъ кӱлінібіскен.

— Аалыг!—аны хучахтап, охсанып, ананъ кööлче хыя сасхлап, теен Ольга.—Піргер пар, Женя, мисет полба. Син колодецсар суға чӱгӱрпар-килзенъ чахсы поларчых.

Женя табахтанъ яблоко алып-алып, пулунъзар парып алған, кözенек хринда тӱрче турған, ананъ аккордеоннынъ футлярын систіп-алып, чоохтанған:

— Пілчезінъ ме, Оля! Пӱӱн минзер хайдағ-да кізі пас-килген. Тастынанъ көрзенъ чахсы кізі, ах костюмныг, ол минненъ сурған: „Хызычах, синінъ адынъ кемдір?“ Мин тіпчем: „Женя“...

— Женя, мисет полба паза инструментке тенъме,—анынъзар айланмин паза книгаданъ пазын кödірбин тапсаан Ольга.

— „Синінъ пиченъні,—аккордеон сығарчадып, аннанъарох чоохтаан Женя,—Ольга тіп адапчаларчых па?“

— Женька, мисет полба паза инструментке тенъме!—тынънанып, хатап тапсаан Ольга.

— „Синінъ пиченъ,—тіпче ол,—уғаа чахсы ойнапча. Ол консерваторияда ӱгренерге сағынминча ба?“ (Женя аккордеонны сығар-килген,

ананъ хаазын инънін азра тастабысхан)—„Чох,—тіпчем мин ағаа,—ол тимір-бетон специальнозына ўгренче. Ол тізенъ андада тіпче: „А-а!“ (Мында Женя пір клавижын пазыбысхан). Мин тізенъ ағаа тіпчем: „Бэ-э!“ (Женя ікінчі клавижын пазыбысхан).

— Нимее чарабас хызычах! Сал-сал инструментты орнынзар!—тура-хонып, хысхырыбысхан Ольга.—Кем саға хайдағ-да кізілерненъ чоохтазарға чаратхан?

— Салтаа-салам,—ирнілерін устайтыбысхан Женя.—Чоохты мин пастабаам. Ол пастаан. Мин саға аннанъар чоохтирға хынғам, че амды чоохтабаспын. Тохтадыр, пабам килзін, ол саға көзітпеен нимені көзідер!

— Маға ба? Ол саға көзідер. Син маға ўгренерге харыг полчазынъ.

— Чох, саға!—пос көнекті хаап-алып, кірлестенъ тапсабысхан Женя.—Мин ағаа чоохтап пирем, хайди син мині пір кўнде чўзеер хати керосинға, алай сабынға, алай суға сўрчезінъ Мин саға грузовик, ат, трактор нимеспін.

Ол суғ ағыл-килген, көнегін лавка ўстіне турғыс-салған, че Ольга ағаа хайбин книга ўстіне мөкейіп одырчатханнанъар, Женя тарын-парып, садсар парыбысхан.

Ікі этажтыг иргі сарай алныңдағы көк оттыг ачых чирзер сых-киліп, Женя карманынанъ рогатка сығарып алған, ананъ резинаны тартып-киліп, кічичек картоннанъ иткен парашютистты чоғар атыбысхан.

Азахтарынанъ чоғар учуғыбызып, парашютист пазынанъ чоғар айланыбысхан. Анынъ ўстінде көк пічік купол азыл-парған, че мында чил тыыда саабысхан, парашютистты піргер апарыбысхан, ананъ ол сарай хырынынъ көзенегі кистінде чіт-парған.

Саай пол-парды! Картоннанъ иткен кізічекке полызарға кирек полған. Женя сарайны ибірпарған, анынъ хырынынъ тизігі ётре прай сариинзар ніскечек пағ проводтар тартыл-парған полған. Ол көзенексер іріктеп парған пасхыс ағыл-килген, ананъ пасхысча сых-парып, тура хырынынъ алтындағы полға сегірібіскен.

Хайдағ чапсыстығ! Пу тура хырынынъ алтында кем-де полған осхас. Стенада пағлар турғаннар, фонарь, крести салған ікі сигнальнай флаг паза прай кізі піл-полбас таныхтарнанъ сиил-парған посёлоктынъ картазы іл-салған турған. Пулунъда киденненъ чабыл-парған хучахча чычыр чатхан. Мындох тўнъдер-салған фонерананъ иткен хаарчах турған.

Тизік, торбас ёс-парған тура хырынынъ хринда улуғ, штурвал осхас, терпек сорайған. Терпек ўстінде пос иткен телефон іл-салған турған.

Женя тизікті ётре көрібіскен. Анынъ алнында, талай салғахтары чіли, хойығ садтарнынъ пўрлері сабыл-турғаннар. Тигірде голубьтар ойнапчатханнар. Андада Женя позынынъ алынча чарат-салған: голубьтар хайлахтар ползыннар, че пу иргі сарай тізенъ пағларынанъ, фонарьларынанъ паза флагтарынанъ хада улуғ корабль ползын. Ол позы тізенъ капитан полыбызар.

Ағаа хынығ полыбысхан. Ол штурвальнай терпекті айлахтандыра толғабысхан. Тынъ тартылған пағ проводтар тітрезе паза кўўлезе тўскеннер. Чил суулап, ағас пастарын, салғахтар чіли, иленънет-сыххан. Ағаа тізенъ ол анынъ сарай-кораблі ол салғахтарча кёолче паза чайхалбин айланчатхан чіли пілдірген.

— Сол сариинзар бортха!—тынъ командовать полыбысхан Женя, ананъ аар терпекке тыыда пазыбысхан.

Сарай хырынынъ тизігінче кўннінъ сусталызы, кöні анынъ сырайына паза кögенегіне тўскен. Че Женя сизін-салған: аны ыырчынынъ кораблълары постарынынъ прожекторларынанъ кörглепчелер, ананъ ол оларға нандырыг пиреrге чаратхан.

Ыграпчатхан терпекненъ ол улуг кўсненъ управлять полған, сол сариинзар паза онъ сариинзар айландырып-ала, команда сöстерін хысхырғлап турған.

Че амды прожекторларнынъ ніскечек кöні сусталыстары усхлап парғаннар. Анзы за кўннінъ пулуг кистіне кіргені нимес. Ол ыырчынынъ унада саптыр-салған экскадразы суг тўбіне тўсчеткені полған.

Чаа тозыл-парған полған. Женя тозынға підел-парған аязынанъ хамағын чыс-салған, че кинетін стенада турған телефоннынъ звоногы сыгдыри тўскен. Женя телефоннынъ сыгдырирын пілбеен, ол пу телефонны ойначанъ ниме полар тіп сағынған. Аға хорғыстыг пілдірібіскен. Ол трубканы алып, тынънаан.

Хайдаг-да öтіг паза кўр табыс сурған:

— Алло! Алло! Нандырнъар. Хайдаг осёл проводтарны ўзе тартхлапча паза кізі піл-полбас онъар-тискер сигналлар пирче?

— Ол осёл нимес,—хысхырыбысхан Женя.— Ол минмін—Женя!

— Сағызы сыххан хызычах! — тыыда паза хорых-парған чіли олох табыс хысхырған.—Таста штурвальнай терпекті, сағамох піргер чўгўр. Амох... кізілер ойлас-килерлер, сині олар сохсаларлар.

Женя трубканы тастабысхан, че ойлирға орай полған. Мына кözенекте кемнінъ-де пазы көрінпарған: ол Гейка полған, анынъ соонанъ Сима

Симаков, Коля Колокольчиков, паза оларнынъ соонанъ көп палалар сығып одырғаннар.

— Сірер кем полчазар?—көзенектенъ нандыра пазынып, хорығып сурған Женя.—Хыя парнъар!.. Пу пістінъ садыбыс. Мин сірерні пеер хығырбаам.

Че олғаннар хоп-хости турып, тапсабин, стена чіли, Женязар пастыр-сыхханнар. Женя пулунъзар хыстыр-салып, хысхырыбысхан.

Сах олох туста чарыхта пазох пір кізі кölеткізі көріне тўскен. Прайлары айланыбысханнар паза ағаа чол пиргеннер. Женянынъ алнында хара састығ, öскен сынынанъ пöзік, хысхачах нинніг кök көгенектіг оолағас тура салған, анынъ көгенегінінъ көксінде хызыл чылтыс хоосталған полған.

— Сым, хысхырба, Женя!—тыыда чоохтанысхан ол.—Хысхырарға чарабас. Саға пір дее кізі тенъмес. Піс синіненъ таныспыс. Мин — Тимурбын.

— Син Тимур?! — харах чазы тол-парған харахтарын азыбызып, киртінмин хысхырыбысхан Женя.—Хараа мині простыньнанъ син чаап салғазынъ ма? Стол ўстінде маға записканы син халғыс-салғазынъ ма? Фронтсар пабамға телеграммаңы син ызыбысхазынъ ма? Маға тізенъ, ключты паза квитанцияны син ыза пиргезінъ ме? Нименінъ ўчўн зе? Ноға? Син мині хайданъ пілчезінъ?

Андада Тимур анынъзар пастыр-киліп, анынъ холынанъ тудып-алып, ағаа нандырған:

— Че син пісненъ хада хал! Одыр, ис, андада саға прай ниме пілдістіг полар.

Хаптарнанъ чаап салған чыҷыр ӱстінде Тимурны ибре олғаннар одырғлап алғаннар, ол тізенъ посёлоктынъ картазын час-салған.

Исченъ көзенектінъ ӱстіндегі тизік хриндағы пағ силенъместе наблюдатель одыр-салған. Анынъ мойны азра уул-парған театральнай бинокльнынъ шнурогы артыл-парған полған.

Тимурданъ ырах нимес Женя одырған паза ол пір дее кізі пілбинчеткен штабтынъ совещаниезінде прай ниме полчатханын тынъ сизініпкӧріп, истіп одырған. Тимур чоохтанған.

— Танъда, танъ наа ла чараан тустох, кізілер турғалахта, мин паза Колокольчиков (ол Женязар көзіткен) ӱскен проводтарны онъдайлап саларбыс.

— Ол ирге тур-полбас,—матросскай тельняшка кис-салған улуғ пастығ Гейка тарынчахарах чоохтанған.—Ол иртенгі азралға ла паза обедха ла усхунадыр.

— Сын нимес!—тура-салып, кикленъни-ала хысхырыбысхан Колокольчиков.—Мин пастағы кӱн сусталызынанъ хада турадырбын.

— Мин пілбинчем: кӱннінъ хайзы пастағы, хайзы ікінчі сусталызы чаридыр, че ол хайди даа тур-полбас,—тохтабин харысхан Гейка.

Ол туста силенъместе чайхалып одырчатхан наблюдатель сығырыбысхан. Олғаннар тура хонғаннар.

Чолча тозын арали аттығ артиллерийскай дивизион париған. Хаастар паза тимір кизірткен кӱстіг аттар постарынынъ соонча кӧк önъніг зарядтығ хаарчахтарны паза пора брезентненъ чабылпарған пушкаларны табрах тартып париғаннар.

Кӱнге паза тозынға харал-парған чаланъ кізілер изер ӱстінде одырып, пір дее аар-пеер хылчанънабин пулунъ кистінзер тартыбысханнар,

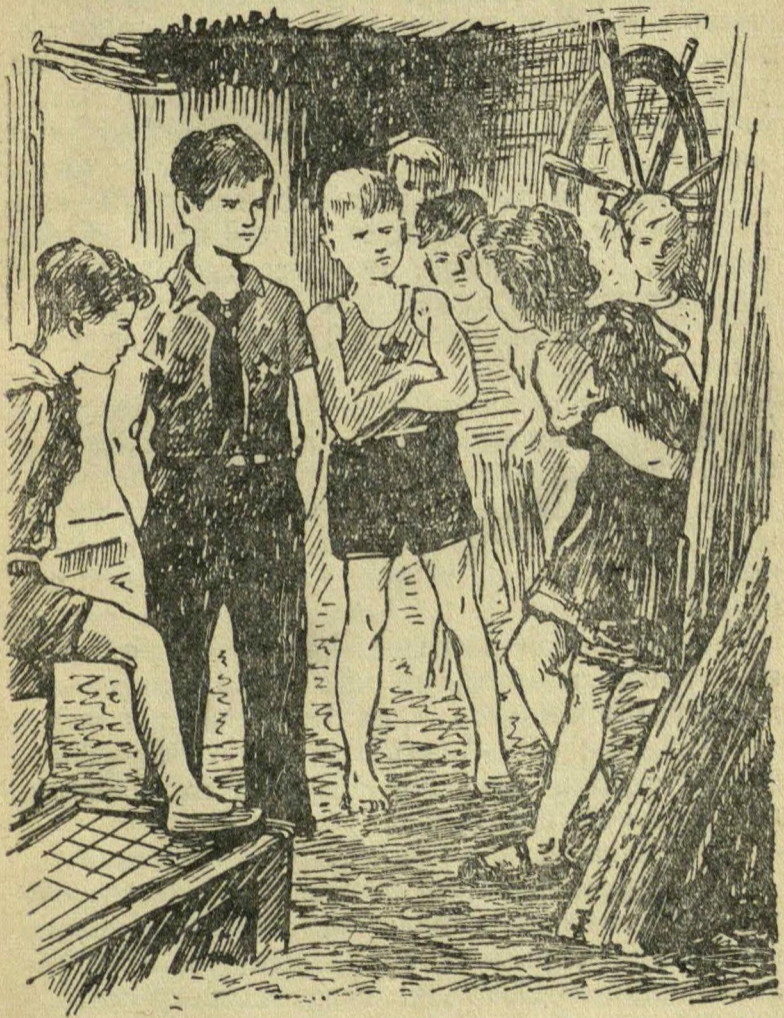

батареялар пірсі пірсінінъ соонанъ ағас аразында чіт-парғаннар. Дивизион парыбысхан.

— Олар вокзалзар, поездха одырарға парчалар,—чоохтап пирген Коля Колокольчиков.—Мин оларны киптеріненъ танылпчам: хачан олар ўгредіге, хачан олар парадха, хачан олар тізенъ паза пасха даа чирзер парчатсалар хайдағ кип кисчеткеннерін!

— Көрчезінъ, че тапсаба!—тохтатхан аны Гейка.—Піс позыбыс таа харахтығбыс. Сірер пілчезер бе, олғаннар, пу тілге пысхан Хызыл Армияға парарға итче.

— Че чарабас,—тібіскен Тимур.—Андағ сағыс аринча нимее чарабас сағыс.

— Хайди іди чарабас?—хызар-парып сурған Коля. — Ноға за мынынъ алнында олғаннар фронтсар чўгўрібісченънер?

— Анзы мынынъ алнында полған! Амды тізенъ прай начальниктарға паза командирларға улуғ чахығ пірілген—пістеглерні аннанъ ніткелеп сўрерге.

— Хайди іди ніткелеп?—тарын-парып, уламох тынъ хызар-парған Коля Колокольчиков хысхырыбысхан.—Ол... постынъ кізілерін ме?

— Ана—іди!..—Ананъ Тимур улуғ тыныбысхан.—Постынъ кізілерін чізе. Че амды, олғаннар, киреебіс идеенъер.

Прайлары орныларына одырғлап алғаннар.

— Кривой переулокта отыс төрт номер туранынъ садында хайдағ-да палалар яблоня ағасты ўрет-парыбыстырлар,—искірген Коля Колокольчиков.—Олар ікі салаа сындыр-салтырлар паза клумбада одыртхан чахаяхтарны типсеп парыбыстырлар.

— Кемнінъ туразыдыр?—Ананъ Тимур клеёнчатай тетрадіне көрібіскен.—Крюков красноар-

меецтінъ туразы. Пістінъ мында кізі садтарын паза яблоняларын ўреткен специалист пар ба?

— Мин,—уят-парған табыс истіле тўскен.

— Садты кем ўреткен полар?

Аны Мишка Квакин паза анынъ „Фигура“ тіп аттыг полысчызы тогынған. Яблоня — мичуринка, „золотой налив“ тіп сорт, аны, конечно, таллап алғаннар.

— Пазох, пазох Квакин!—Тимур сағысха тўзібіскен.—Гейка! Син аннанъ чоохтасхазынъ ма?

Чоохтасхам.

— Ананъ чи, ниме сыххан ма?

— Ніткезіненъер ікі хати пирібіскем:

— Че ол чи?

— Ол даа мині ікіче хати чўргіс-салыбысхан.

— Эк синінъ хачан даа—„пирібіскем“, „чўргіс-салыбысхам“... Тузанъ тізенъ пір дее чогыл. Чарир! Квакиннанъ піс алынча чоохтазарбыс. Че аннанъ андар.

— Чибіргі пис номер турада сўт сатчанъ инейектінъ оолгын кавалерияга служить полаға алып алғаннар,—чоохтаан кем-де пулунънанъ.

— Ам на хабындынъ!— Тимур уяттырып пазын чайхап салған.—Анда сиден ізігінде пістінъ таных турғызылғаннанъ пеер ўс кўн иртіп парды. Че кем турғысхан? Колокольчиков, син ме?

— Я.

— Ноға за синінъ чылтызынънынъ ўстіндегі сол сариндағы узы, хурт чіли, игір пол-парған? Идерге алғазынъ—чахсы ит-сал. Кізілер килзе—хатхырызарлар. Че аннанъар.

Сима Симаков тура хон-килген, ананъ табрах пір дее тохтабин чоохтан сыххан.

— Пушкарёв улицадағы иліг тёрт номер турада öскі чіт-парған. Мин парчадып, кöрчем—инейек хызычахты сохча. Мин хысхырчам: „Уучанъ,

соғарға законнанъ киліспинче!“ Ол тіпче: „Öскі чіт-парған. Ах, син сöс испес!“—„Хайдар за ол чіт-парған?“—„Тігіне тігде, ағастар озариинда, орамда, паан ӱзе тайнап салтыр, ананъ чіт-парған, пӱӱрлер ле чіп салған чіли!“

— Тохта! Кемнінъ туразыдыр?

— Гурьев Павел красноармеецтінъ туразы. Анынъ хызыҷағын Нюрка тіп адапчалар. Аны ууҷазы соххан. Хайди аны адапчалар, пілбинчем. Öскізі пора, арғазы хара. Аны Манька тіп адапчалар.

— Öскіні таап саларға!—чахығ пирген Тимур.—Тӧрт кізіліг команда парар. Син... Син, син паза син. Че ам прай ба, олғаннар?

— Чибіргі ікі номер турада хызыҷах ылғапча,—хыныхсыбин искірген Гейка.

— Ноға за ол ылғапча?

— Сурғам—чоохтабинча.

— Син чахсаан сурарчыхсынъ. Хынза, аны пірее кізі сох-салған полар... алай хыйыхтабысхан ма?

— Сурғам—чоохтабинча.

— Улуғ хызыҷах па?

— Тӧрт частығ.

— Мына пазох хайдағ хыял! Улуғ даа кізі полған полза чи... ағаа тізенъ—тӧрт ле час! Тохта, ол кемнінъ туразыдыр за?

— Лейтенант Павловтынъ туразы. Аны ӱр нименте граница хринда ӧдір-салғаннар.

— „Сурғам—чоохтабинча“,—ачырғаныпхатап чоохтаныбысхан Тимур Гейкаа. Ол көмісκілерін чабыс тудып, тӱрче сағынып турыбысхан.—Чарир... Аны мин позым. Сірер ол кирекке тенъменъер.

— Горизонтта Мишка Квакин көрінче!—истілдіре сӧлебіскен наблюдатель.—Улицанынъ тігі

сариинча киліп одыр. Яблоко тығып одыр. Тимур! Команда ызыбызарға: пирібіссіннер ағаа пірее мунзурух ніткезіненъер!

— Чарабас. Прайзынъар орнынъарда халнъар. Мин амох айланам.

Ол көзенектенъ пасхысха сегірібізіп, ағаç аразында чіт-парған. Че наблюдатель пазох искірген:

— Сиден ізігі хринда таныс нимес, сіліг хыс ідіс тудын-салған турча паза сўт алча. Ол дачанынъ эзі полар, нееке.

— Ол синінъ пиченъ ме?—Женяны нинінеңъ тартхлап сурған Коля Колокольчиков. Ананъ, нандырыг сағып полбин, ол улуғсырхап азынада сөлеп пирген:—Син көр, мыннанъ ағаа хыс-хырыбызарға сағынып алдынъ.

— Одыр!—нинінеңъ тартып, ағаа кўліп нандырған Женя.—Көрзенъ сині хайдаг начальник...

— Сыынма ағаа,—Гейка Коляны ірікскен,—іди ползанъ ол сині сох-салар.

— Мині бе?—Коля тарын-парған.—Анынъ нимезі пардыр? Тырғахтары ба? Минінъ тізенъ—мускулатурам. Мына... холымни паза азаамни.

— Ол сині холынънинанъ, азаанънинанъ хада сох-салар. Олғаннар, сым полнъар! Тимур Квакинзар чағдап парир.

Сындырып алған ағас салаазынанъ сабынғлапала, Тимур Квакиннынъ чолын кизіре хап-орта париған.

Аны сизін-салып, Квакин турыбысхан. Анынъ чалбах сырайы хайхасты таа, хорғысты таа көзітпеен.

— Изен, комиссар!—пазын хыйын идіп, көөлче теен ол.—Хайдар іди манъзырап паризынъ?

— Изен, атаман!—нандырған ағаа Тимур. Синзер удурли килдім.

— Аалчаа өрінчем, че сыйлачанъ нимем чоғыл. Алай мыны даа пирим ме?—Ол холын хойнынзар суғыбызып, аннанъ яблоко сығар-киліп, Тимурға пирген.—Олар тынъ тадылығлар,—чоохтап пирген Квакин: „золотой налив" сорт. Хомайы анда ла—ол ам даа чахсы пысхалах.

— Оғырлаан яблоко па?—сурған Тимур яблоконы ызырып-ала. — Ачыг! — теен Тимур, яблоконы тастабызып. Истек: син отыс төрт номер туранынъ ханазында мындаг таных көргезінъ ме? — Тимур позынынъ хысхачах нинніг көгенегінде хоосталған чылтысты көзіткен.

— Че, ананъ чи, көргем,—сиргектенібіскен Квакин.—Мин, харындас, күнөрте дее, хараа даа прай нимені көрчем.

— Че сынап көрген ползанъ син күнөрте дее алайба хараа даа ол таныхты көр-салзанъ—син ол орыннанъ, ізіг суғнанъ састырыбысхан чіли, хыя чүгүр.

— Ой, комиссар! Хайдаг син табрахсынъ!—сөстерні сööде-тартып, теен Квакин.—Чидер, чоохтазып алдыбыс.

— Ой, атаман, хайдаг син өчессінъ!—табызын көдірбин, нандырған Тимур.—Че минінъ сөлеенімні син ундуба паза прай шайканъа чоохтап пир: пу чоох пістінъ сірерненъ түгенчізі.

Оларны көрген кізі ол ікі чагын арғыс нимес, че ікі ыырчы чоохтасча тіп сағынмас таа осхас полған. Аннанъар, холында кувшин тутчатхан Ольга сүт сатчанъ ипчіденъ Квакин хулиганнанъ нимеденъер-де чоохтасчатхан оол пала кем полча тіп сурған.

— Пілбинчем,—нандырған ол ипчі прай чүреененъ.—Андағох хулиган паза тусхах пала полар. Ол ноға-да сірернінъ туранъарнынъ на хринда чörче. Син кör, хызым, синінъ тунъманъны сох-салбазыннар.

Ольга сағысырабысхан. Ол олғаннарзар чабал көрібізіп, террасазар сығып, кувшинын тургыссалған, ананъ ізиин чаабызып, ікі час ирткенче ибінзер хараан даа көзітпеен Женяны кілирге улицазар сых-парған.

Сарай хырынынъ алтынзар айлан-киліп, Тимур олғаннарға Квакиннанъ тоғасханынанъар чоохтап пирген.

Танъда прай шайкаа письменнай ультиматум[1] ызыбызарға чарат-салғаннар.

Олғаннар сарай хырынанъ нызрабин түзіре сегірглеп, хана үттерінче алайба көні хана азра иблерінзер, пасха-пасха сариинзар, ойласхлабысханнар.

Тимур Женязар пас-килген.

— Че нимедір?—сурған ол. Амды саға прай онъарылыстығ ба?

— Прай,— нандырған Женя,—че ам даа чахсы піл-полбадым, син маға пілдістіг-арах иде чоохтап пир.

— Че андағда минінъ соомча төбін түс. Синінъ пиченъ сағам ибде чоғыл.

Хачан олар сарай хыры алтынанъ түс-килгеннерінде, Тимур пасхысты анъдарыбысхан.

Харасхы пол-парған, че Женя анынъ соонанъ хорыхпин парып одырған.

Олар сүт сатчанъ ипчінінъ туразынынъ хринда тохтабысханнар. Тимур хылчанънабысхан.

---

[1] *Ультиматум*—тынъ хатығланып киреқсені.

Ибре кізі чох полған. Ол карманынанъ хаяхтығ сыр ур-салған хорғамчы тюбик сығар-килген, ананъ чылтыс хоостал-парған сиден ізиинзер пастыр-килген,—чылтыстынъ ўстіндегі сол узы сынап таа, хурт чіли, игрел-парған полған.

Ол чылтыстынъ устарын табрах тинънеп салған, устығ паза көні итклеглеп салған.

— Чоохта, нимее киректір ол?—сурған аннанъ Женя.—Син маға пілдістіг иде чоохтап пир: ниме полчанъ прай пу?

Тимур тюбигын карманына суғыбысхан. Оттынъ чалбах пўрін чулып алған, сыр пол-парған салаазын чызыбысхан, ананъ Женянынъ сырайынзар көріп, чоохтаан:

— Ол пу тураданъ кізі Хызыл Армияға парыбысханы полча. Амғы тустанъ сығара пу тураны піс арачылапчатханыбыс паза көрчеткенібіс полча. Синінъ пабанъ армияда ба?

— Я!—чўрексіп-арах паза махтанып-арах нандырған Женя.—Ол командир.

— Андағда, саға даа піс полызарбыс паза арачылирбыс.

Олар пасха дачанынъ сиденінінъ хринда тохтабысханнар. Мында даа ханада андағох чылтыс хоостал-парған полған. Че анынъ көні устары чалбах хара сигненъ ибре сиил-парған полғаннар.

— Мына!—теен Тимур.—Пу даа тураданъ Хызыл Армияға кізі парыбысхан. Че ол амды чоғыл. Пу лейтенант Павловтынъ дачазы, аны ўр ниместе граница хринда ödір-салғаннар. Мында анынъ ипчізі чуртапча. Анда кічичек хызычах уғаа ылғидыр, анынъ нимеденъер удаа ылғапчатханын пістінъ чахсы Гейка сурып піл-полбаан. Сынап, Женя, саға киліс-парза ол хызычахтанъ учразарға, син ағаа пірее чахсы ниме ит-пирдек.

Тимур прай ол нимелерні хайди-да уғаа кізее

чағын сöстерненъ чоохтап пирген, че Женянынъ идінче паза холларынча соох чўгўрібіскен, иир тізенъ чылығ паза чöгіг-арах полған.

Женя пазын тöбін тўзір-салып, пір дее ниме тапсабин турған. Ананъ пірее ниме ле тиир ўчўн, ол сурған.

— Андағда Гейка чахсы пала ба?

— Я, — нандырған Тимур. — Ол моряктынъ, матростынъ оолғы. Ол махтанчых кічіг Колокольчиковты удаа хырыслидыр, че позы тізенъ töремір ағаа прай нимеде полысча.

Öтіг паза тарынчах табыс істіл-парған. Олар айлана тўскеннер. Ырах ниместе Ольга турған.

Женя Тимурнынъ холынанъ тудына тўскен: ол аны Ольганынъ хринзар апарып, оларны таныстыр-саларға иткен.

Че пазох хатығ паза сöрöн олох табыс истілген, ол Тимурны пичезіненъ таныстырарға чаратпин-салған.

Проланып-арах Тимурға пазынанъ икібізіп паза ниме дее итчеен пілбин инънілерін чыра тудыбызып, ол Ольгазар пастырған.

— Евгения!—аар тынастап, табызында сўркўнънеп теен Ольга.—Мин саға пу паладанъ чоохтазарға чаратпинчам. Пілдістіг бе саға?

— Че, Оля,—пулбрабысхан Женя,—син хайди полчатханынъдыр?

— Мин саға пу палаа чағын чöрерге дее чаратпинчам,—пазох хатығланып теен Ольга.— Саға он ўс, маға он сигіс час. Мин синінъ пичеңъмин... Мин синненъ улуғбын. Паза пабам хачан парығанда маға чахаан...

— Че, Оля, син пір дее, пір дее ниме пілбинчезінъ!—ачыг табыснанъ теен Женя. Ол сірлестурған. Ол чоохтап пирерге паза пролыг нимезін көзіт-пирерге иткен. Че ол пір дее ниме чоох-

тап полбаан. Чоохтирға анынъ правозы чох полған. Ананъ, хол саабызып, чаҷазына пір дее сöс чоохтабиныбысхан.

Килбиненъ ол тöзекке чадыбысхан. Че узуп полбин ӱр чатхан. Ананъ хаҷан узубысханда, хайди хараа көзенек тохлатханнарын паза пабазынанъ телеграмма пиргеннерін дее испеен.

Танъ чарып парған. Пастухтынъ ағас мырғызы хысхыр-салған. Сӱт сатчанъ инейек сиден ізиин азыбызып, інегін табунзар сӱр-парыбысхан. Ол пулунъ кистінзер читкелектöк, акация ағазы кистіненъ, хуруғ көнектерненъ хоғдрабасха кӱстеніп, пис оолах сығара салғаннар, ананъ олар колодецсар ойлас-парғаннар.

— Качайла!

— Пир!

— Ал!

— Хап!

Чалаас азахтарына соох суғ чайып-ала, олғаннар сиден істінзер ойласханнар, көнектерін ағас бочкаа тӱнъдерібізіп, тохтабин нандыра колодецсар чӱгӱріс-турғаннар.

Прай öл пол-парған Сима Симаков тынаг чох колодец насозынынъ рычагынанъ тоғынған, ананъ анынъзар Тимур ойлап-киліп, аннанъ сурған:

— Сірер Колокольчиковты мында көрбедер бе? Чох? Андағда, ол ам даа турбаан полар. Табрах, манъзыранъар! Инейек амох нандыра айлан-килер.

Тимур Колокольчиковтарнынъ дачазынынъ алнындағы садсар кір-киліп, ағас алтында турып, сығырыбысхан. Нандырығны сағып полбин, ағас ӱстіне сых-парып, комнатазар пахлабысхан. Ағас

ўстіненъ ағаа көзенек хринзар чылдыр-салған кроватьтынъ чарымы ла паза одеялоға сўргелпарған азахтар көрінген.

Тимур кроватьсар кічичек хахпазах тастабысхан, ананъ кööлче хысхырған:

— Коля, тур! Колька!

Узупчатхан кізі хыймыранмаан. Андада Тимур пычағын сығар-киліп, узун сырып кизіп алған, пазын устабысхан, сырыпты көзенек азра тастабысхан, ананъ одеялоны ол салааға ілдіріп-алып, позынзар тарт-сыххан.

Ол ниигезек одеяло көзенек азра чыл-сыххан. Комнатада хырлаас, чапсып парған хысхы істіле тўскен.

Уйғудағы харахтарын аза-тартыбызып, кроватьтанъ істіне ле кисченъ киптіг хыралпарған джентльмен сегіре тўскен, ананъ чылпариған одеялоны хаап-ала, көзенексер чўгўркилген.

Тимур ол апсахтынъ алнында пол-парып, сах андох ағастанъ сегірібіскен.

Че хырал-парған джентльмен, плап халған одеялозын кроватьсар тастабызып, стенаданъ двустволказын хаап-алып, табрах очкизін кизіп алған, ананъ дулозын тигірзер иде тудып, мылтығын көзенектенъ сығара суныбызып, хараан нуубызып, атыбысхан.

Хорых-парған Тимур колодец ла хринда тохтаан. Алҷаас пол-парды. Ол узупчатхан джентльменні Коля чатча тіп сағынған, че ол хыр джентльмен тізенъ аны жулик тіп сағынған.

Мында Тимур сӱт сатчанъ инейектінъ инънестіг паза көнектіг ізіктенъ суға сыхчатханын көрсалған.

Ол акация ағас кистінзер табрааананъ чазыныбысхан, ананъ ниме поларын көрген.

Колодецтанъ айлан-киліп, инейек көнегін көдіріп, бочказар тӱнъдерібіскен, ананъ сах андох хыя сегірібіскен—суғ хырына теере толдырылпарған бочкаданъ азып, суулабинанъ анынъ азахтарынзар урыла тӱскен.

Östеп-ала, онъар-полбин паза ниме пол-парғанын піл-полбин инейек андар-мындар хылчанънабызып, бочканы ибір-пар-килген. Ол холын суға суғыбызып, чыстап көрген. Ананъ ізіктінъ замогы пӱдін ме ни тіп көрерге кірлессер ойлап парған. Паза даа ниме сағынарын пілбин хонҷығынынъ көзенегін тохлат-сыххан.

Тимур хатхырыбысхан, позынынъ одырған чиріненъ сых-килген. Манъзырирға кирек полған. Кӱн көдірілібіскен. Коля Колокольчиков килбеді паза проводтар ам даа тыхталбаан полғаннар.

Сарайзар парчадып, Тимур садсар сыхчатхан азыл-парған көзенексер пахлабысхан.

Стол хриндағы кроватьта трусылығ паза майкалығ Женя одырған паза хаманзар тўс-парчатхан састарын тыстанмин нандыра тастабыс-турып, ниме-де пасчатхан.

Тимурны көр-салып, ол чочыбаан даа паза хайхабаан даа. Ол Ольганы усхурыбыспазын тіп салаазынанъ на чалтрат-салған, читре пазылбаан письмозын ящиксар суғыбысхан, ананъ азағынынъ узынанъ пастырып, комнатаданъ сых-килген.

Мында Тимурданъ хайдағ кирек пол-парғанын истіп-алып, ол Ольганынъ чоорын даа прай ундуп салған, ананъ олох позы ўсклеп салған проводтарны онъдайлирға ағаа полыс-пирерге хынып, чаратхан.

Хачан тоғысты тоос-салғаннарында паза Тимур хананынъ озариинда турчатханында, Женя ағаа чоохтаан:

— Пілбинчем, нименінъ ўчўн, че минінъ пичем сині пу харахнанъ көрер саа чоғыл.

— Че, ноға за,—улуғ тыныбызып, нандырған Тимур,—минінъ тайым саға ідök хынминча.

Ол парарға иткен, че Женя аны тохтадыбысхан:

— Тохта, таранып ал. Син пўўн уғаа ўгдереп партызынъ.

— Ол гребёнказын сығара-тартып Тимурға пирген, че олох туста кистіненъ көзенектенъ Ольганынъ чабалланған табызы істіле тўскен:

— Женя! Ниме син итчезінъ?...

Ікі пичe терраскада турғаннар.

— Мин саға таныстарынъны таллап пирбинчем,—улуғ ачығда сарысхан Женя.—Хайдағларны? Мындағларны. Ах костюмныларны. „Ах, хайди синінъ пичeнъ чахсы ойнапчадыр?“ Уғаа

чахсы! Сірер истерчіксер, хайди ол чахсы хырызып пілче? Мына кӧр! Мин пабамға прай нимеденъер пасчам.

— Евгения! Ол кӱр пала, че син аалығзынъ, — амыр поларға харазып, сӧрӧн чоохтанған Ольга.—Хынзанъ, пас пабамға, че сынап сині ол оолахнанъ хада пазох кӧр-салзам, анда олох кӱн дачаны тастап, Москвазар парыбызарбыс. Че син пілчезінъ, мин сӧзімні толдырадырбын.

— Я... кізі иреелечі! — сӱркӱнънеп нандырған Женя.—Анзын за мин пілчем.

— Амды ал, хығыр.—Ольга хараа алған пабазынынъ телеграммазын столға сал-салып, позы сых-парыбысхан.

Телеграммада пазыл-парған полған:

„Пу кӱннерде иртіп-парирып ӱр нимеске Москвада поларбын числозын паза часызын алынча телеграфировать поларбын тчк Пабанъ".

Женя харах чазын чызыбысхан, телеграммазын ирнілеріне чапсыра-тудып, кӧӧлче чоохтанған:

— Пабанъ, табрах килдек! Пабанъ! Маға, синінъ Женянъа, уғаа сидік.

Ӧскі чіт-парған паза ол ӧткін Нюрка хызычахты соххан инейек чуртапчатхан туранынъ сиденінзер ікі ханъаа одынъ ағыл-салғаннар.

Одынънарны хайди полза ла тастағлап салғаннар, инейек нимее чобахсыбас одынъ тартчанъ кізілерге чабалланып, östеп паза оохтап-ала, одынънарны клаттап сыххан. Че ол тоғысты идерге анынъ кӱзі албаан. Чиділіп-ала, кірлесте одырып, тынанып алған, ананъ лейканы алып-алып, огородсар пастырған.

Сиден істінде амды Нюрканынъ ӱс частығ тунъмазы ла халған—хайдар-хайдар табрах паза то-

ғысчы табан осхас: ууҷазы парарынанъох ол ағасты көдір-киліп, скамейканы паза тӳбінҷе тӳнъдере чатхан типсіні саап сыххан.

Ол туста Сима Симаков сағам на хазыбысхан öскінінъ соонанъ сӳріс-чӧрчеткен озынанъ (öскі тізенъ ол туста ағас арали, орамнарҷа, Индиядағы тигрденъ дее халбас чіли, сегіріп чӳгӳр-чӧрген), позынынъ командазынанъ пірсін ағастар хринда халдыр-салып, пасхаларынанъ, тізенъ хуюн чіли, оградаа кире салғаннар.

Ол кічіг паланынъ ахсына, чир чистегін сығыбызып, анынъ холына таан ханадынынъ чылтырас чӳгін туттырыбызып, тӧрт пала одынъны табрах клаттап сыхханнар.

Позы Сима Симаков тізенъ ол инейекті огородта тӳрче тударға тіп хазаа ибре ойлабысхан. Вишнялар паза яблонялар хазааға чағын турчатхан чирде тохтабызып, Сима тизіксер пахлабысхан.

Инейек идегіне толдыра ӳгӳрсӳлер чулып-алып, огородтанъ килерге итчеткен.

Сима Симаков чардыларҷа кööлҷе тохладыбысхан.

Инейек тынънап турыбысхан. Андада Сима, ағас палка алып-алып, анынанъ яблоня салаалары хыймырат-сыххан.

Инейекке кем-де хазаа азра яблоколарға пахчатханы пілдір-парған. Ол ӳгӳрсӳлерін чирге тооладыбызып, пір тудым салғанах чула тартып-алып, кööлҷе пас-парып, хана хринда чымыйыбысхан.

Сима Симаков пазох тизіксер пахлабысхан, че амды инейекті ол кӧр-таппаан. Ол хахап-парып, ханаҷа кööлҷе чоғар тартын-сыххан.

Че сах ол туста инейек, öрін-парған чіли хысхырып, позынынъ одырчатхан чиріненъ сыға-

салып, салғанахнанъ Сима Симаковтынъ холларынанъ тартып пар-килген.

Сахтырып алған холларынанъ пулғап, Сима сиден ізігінзер чўгўр-килген, аннанъ тізенъ тоғыстарын тоос-салған төрт пала сығара хонғаннар.

Сиден істінде пазох ол кічіг оолағас ла халған. Ол чирденъ тахпайах алып-алып, аны поленалар хринзар сал-салған, андарох тос кизегін сөөртеп парған.

Уучазы огородтанъ айлан-киліп, оолағастынъ тоғыс итчеткенін көр-салған, ол сиберлеп, ипти салғлап салған одынънынъ алнында анъмайып, харахтарын улуғ көрібізіп, турыбысхан, ананъ сурған:

— Кем мында мин чохта тоғынча?

Кічичек оолах тосты поленалар ўстіне салчадып, улуғ ла кізі чіли, нандырған:

— Че син, ууҷанъ, көрбинчезінъ ме—мин тоғынчам.

Оградазар сўт сатчанъ иней кір-килген, ананъ ол ікі иней суғнанъ паза одынънанъ хайдағ-да кізі хайхастығ кирек пол-парғанын ўзўр-сыхханнар. Оолағастанъ сураглап аларға харасханнар. Че олар аннанъ көп тее ниме піл-полбааннар. Ол чоохтап пирген: хайди сиден істіненъ кізілер чўгўріс-килгеннер, анынъ ахсына тадылығ чир чистегін суғыбысханнар, паза чўг пиргеннер, ананъ ікі хулахтығ паза төрт азахтығ хозан тутпирер полғаннар. Ананъ одынъны пір чирге тастағлабызып, ойлазыбысханнар.

Оградаа Нюрка кір-килген.

— Нюрка, — сурған аннанъ ууҷазы, — син көрбезінъ ме, кем пістінъ сидензер сағам кірген?

— Мин öскі кілеп чöргем,—тарынып нандырған Нюрка. — Мин позым даа иртенненъ сығара ағастар паза орамнар аразынча чўгўрдім.

— Оғырлап парыбыстырлар!—хомзынып инейек сўт сатчанъ инейекке хоптанған.—Че хайдағ öскі полған! Кöрзенъ, öскі дее нимес, голубок ла осхас. Голубок чи!

— Голубок!—инейектенъ хыя пастырып, сарысхан Нюрка.—Мўўстеріненъ сўсклеп сығар полза, хайдар даа кірерін пілбинчезінъ. Голубьтарнынъ мўўстері чох поладыр.

— Тапсаба, Нюрка! Тапсаба, нимее чарабас анъмайған!—хысхырған инейек.—Анзы сынын сын чізе, öскі хылыхтығ полған. Мин öскічеемні садыбызарға иткем. Амды за минінъ иркечеем чох пол-парды.

Калитка ығрабинанъ азыла тўскен. Мўўстерін тöбін тут-салған öскі сиден істіне кире хонған, ананъ сўт сатчанъ инейзер кöні чўгўрген. Ол иней аар бедонын хаап-алып, орлабинанъ кірлес ўстіне сығара чўгўрген, че öскі тізенъ мўўстеріненъ стенаа урынып, турыбысхан.

Мында прайлары кöр-салғаннар: öскінінъ мўўстеріне пиктиин фанерананъ иткен плакат палғап салтырлар, анда тізенъ улуғ буквалрнанъ пазыл-партыр:

Мин öскі-öскі,
Прай чонны хорғытчам.
Кем Нюрканы соғар,
Ағаа чуртирға хомай полар.

Хана кистінде пулунъда тізенъ кögліг олғаннар хатхырыс-турғаннар.

Ағазын чирзер хази сас-салып, аны ибре сегірестеп паза плесет салып, Сима Симаков ырлап сыххан:

Піс шайка паза банда нимеспіс,
Махачы даа олғаннар нимеспіс,
Піс чахсы пионерларнынъ
Көгліг командазы полчабыс.
У—ух, син!

Ананъ, харачхайлар ла чіли, олғаннар табрах паза сууласпин піргер чўгўрізібіскеннер.

Тоғыс пўўнгі кўнге ам даа асхынах полбаан, че сағам инъ пастағызын Мишка Квакинзар ультиматум пазып, ыза пирерге кирек полған.

Ультиматум хайди пазылчатханын пір дее кізі пілбеен, аннанъар Тимур тайызынанъ сурған.

Анзы піди чоохтап пирген: полған на страна ультиматумны позынынъ онъдайынанъ пасча, че соонда вежливай полар ўчўн, пас-салчалар:

„Господин министр, Сірерні тынъ аарлапчатханына киртіс алнъар".

Ананъ ол ультиматум анда полчатхан посол пастыра ыырчы державанынъ правителіне пирілче.

Че ол кирек Тимурға даа паза анынъ командазына даа хыныхсылбаан. Пастағызын, ол Квакин кўрге олар пір дее улуғлас пирерге хынмааннар; ікінчізін тізенъ ол шайкада оларнынъ төреміл дее поладырған посолы паза посланнигы даа чох полған.

Ананъ, чöптезіп-алып, олар ультиматумны оой-арах ызарға чаратханнар, хайди запорожецтар турецкай султанға ысханнар, олар махачы казактар туркаларнанъ, татарларнанъ паза поляктарнанъ хайди кўрескеннеріненъер хығырғаннар, картинкада полғаны ла көрген полған.

Хара хызыл чылтыстығ сиден ізігінінъ кистінде, Ольгананъ Женя чуртапчатхан дачаданъ тоғырхы туранынъ хойығ садындағы аллеячахча кічичек ах састығ хызычах пастыр-париған. Анынъ ічезі, чиит, абахай, че пичелліг паза мöнек сырайлығ ипчі, чазы порчоларынынъ улуғ букеды турчатхан көзенек хриндағы качалкада одырған.

Анынъ алнында көп азыл-парған телеграммалар, письмолар чатхлапчатханнар—туғаннарынанъ паза арғыстарынанъ, таныстарынанъ паза таныс таа нимес кізілерденъ.

Ол письмолар, телеграммалар паарсах паза чўрекке чағын полғаннар. Олар ырахтанъ, арығдағы янъылас чіли, истілгеннер, ол янъылас кізіні пір дее чирзер хығырбинчатхан, пір дее ниме пирерге сағынминчатхан, че андаг даа полза, кізінінъ кöнънін кöдірчеткен паза, ағаа ол харасхы арығда чалғызаан на нимес, чағында кізілер пар тіп чоохтапчатхан.

Ах састығ хызычах, куклазынынъ ағас холларын паза киндір састарын чирче сöзірілтіп, анынъ азахтарын чоғар тудып, хана алтына ту-

дыбысхан. Ханаҷа фанерананъ иткен сырлап салған хозанах тўзіп одырған. Ол хоостал-парған балалайканынъ хылларын азағынанъ тығдырада тартхлаан, анынъ тумзуғы тізенъ мөнек-арах, кізі кўлкўстіг полған.

Ол андағ чапсыстығ нимені ам даа көрбеен полған, аннанъар хызычах чапсып-парып, куклазын тўзірібіскен, ханазар пас-килген, ананъ ол чахсы хозанах анынъ холынынъ аязынзар кöні тўскилген. Ананъ хозаннынъ соонҷа Женянынъ өрініп кўлінчеткен сырайы сых-килген.

Хызычах, Женязар көрібізіп, сурған:

— Миніненъ син ойнапчазынъ ма?

— Я, синіненъ. Хынчазынъ ма, мин синзер амох сегірібізим?

— Мында салғанах,—сағынып-алып, чоохтаан хызычах.—Мин кичее мында холым сахтырып алғам.

— Хайди полбас,—ханаданъ тўзе сегірчедіп,теен Женя,—мин хорыхпинчам. Көзіттек, сині кичее салғанахтынъ хайзы сағыбысхан? Пу ба? Че, көр: мин аны чула-тартыбыстым, тастабыстым, азахтарымнанъ типсебістім, ағаа тўкўрібістім. Че хада ойнанъ: син хозанахты тут, мин куклаиы алып алим.

Ольга терраса кірлезіненъ көрген, хайди Женя пасха кізі ханазы хринда айлахтан-чöргенін, че тунъмазы пўўн иртенненъ ылғааннанъар, ол ағаа мисет поларға хынмаан. Че хачан Женя хана ўстіне сығып-алып, ананъ кізі садынзар кире сегірібіскенде, сағысырабысхан Ольга тураданъ сых-килген, ананъ сиден ізігінзер пас-киліп, калитканы азыбысхан.

Женя паза хызычах көзенек хринда, ол ипчінінъ алнында турғаннар, ічезі кўлініп одырған, хачан хызычағы хайди ол кізі кўлкўстіг хозанах балалайка ойнапчатханын көзітчеткенде.

Женянынъ хорых-парған сырайына көрібізіп, ол ипчі піл-салған: садсар кір-килген Ольга нимее-де тарынча.

— Сірер ағаа тарынманъар,—көөлче чоохтаан ол ипчі Ольгаа.—Ол минінъ хызычаамнанъ ойнапча. Пістінъ улуғ чобағ... —ипчі тўрче тапсабинысысхан,—мин ылғапчам, ол тізенъ...—ол позынынъ кічичек хызычағынзар көзіткен, ананъ көөлче чоохтаан:—ол пабазынынъ ўр ниместе границада öл-халғанын пілбинче дее.

Ольга хызар-парған, Женя тізенъ ырахтынъ анынъзар мөнек паза аны пролап көрібіскен.

— Мин тізенъ чалғысханмын, — аннанъар чоохтаан ол ипчі.—Ічем минінъ мынанъ ырах, тағларда, тайғада, харындастарым армияда, пичелерім чоғыл.

Ол чағын пас-килген Женянынъ инъніненъ тудыбызып паза көзенексер көзідіп, сурған:

— Хызычах, тігі букетты хараа кірлеске син сал-салғазынъ ма?

— Чох,—табрах нандырған Женя.—Аны мин салбаам. Че аны пістінънернінъ піреезі сал-салған полар.

— Кем?—Ольга ниме піл-полбин Женязар көрібіскен.

— Мин пілбинчем, — хорых-парып, сöлеен Женя,—аны мин салбаам. Мин пір дее ниме пілбинчем. Көрнъер, пеер кізілер килилер.

Сиден ізігі кистінде машина кўўлеені истілпарған, калиткаданъ чолычахча тізенъ ікі лётчик-командир килигеннер.

— Олар минзер,—теен ол ипчі.—Олар пазох Крымзар, Кавказсар, курортха, санаторияға парыбызарға чöптирлер...

Пас-киліп, ол ікі командир холларын пилоткаларынзар тудыбысханнар, ананъ ипчінінъ тў-

ченчі сöстерін истіп-салып, улии—капитаны—чоохтаан:

— Крымзар даа, Кавказсар даа, курортха даа, санаторияға даа нимес. Сірер іченъерні көрерге хынғазар ба? Сірернінъ іченъер пўўн поезднанъ Иркутсктанъ сығар. Иркутскка читре аны специальнай самолётнанъ ағыл-салғаннар.

— Кем ағылған?—улуғ öріністе, ниме дее тирін пілбин хысхырыбысхан ол.—Сірер бе?

— Чох,—нандырған лётчик-капитан,—пістінъ паза сірернінъ арғыстарыбыс ағыл-салғаннар.

Кічичек хызычах ойлап килген, ол кізілерзер пір дее чалтанмин көрібіскен, ағаа оларнынъ көк формазы чахсы таныс полғаны пілдірген.

— Іченъ,—сурған ол,—маға силенъмес ит-пир, ананъ мин андар-мындар, андар-мындар учухчöрем. Ырах-ырах, пабам на чіли, учуғарбын.

— Ой, учухпа!—хаап-алып паза позынзар чапсыра тудыбызып, тапсаан анынъ ічезі.—Чох, син іди ырах синінъ... пабанъ чіли, учухпа.

Кічіг Овражнайда, улуғ сағаллыг кирі кізілерні, арығ хыр-салған ангеллар омалапчатхан паза хазаннар, смолалар, айналар хайнасчатхан хорғыстыг чарғы хоостап салған, амды ходырылғлап парған часовнянынъ онъ сариндағы кистінде, порчолыг пўгічекте, Миша Квакиннынъ компаниязынанъ олғаннар карт ойнапчатханнар.

Оларнынъ ахчалары чох полған, аннанъар олар „хамахха“, „сазысха“ паза „ölген кізіні тірілдірерге“ ойнааннар. Уттыр-салған кізінінъ харахтарын чаба палғабысчалар, чирзер ойда чаттырыбызып, свеча тіп, узун ағас туттырсалчалар. Ана ол ағаснанъ, ол харах көрбин

позынынъ чағын арғыстарынанъ арачыланарға кирек полған, олары тізенъ ўреп парғанны аяп, аны пу чирге айландырарға харазып, тізектеріненъ, чодаларынанъ паза эчектеріненъ салғанахнанъ манъаттап чыртып чатханнар.

Ойын санъай өөнінде париған полған, хачан стена кистінче өтіг сигнальнай трубанынъ табызы істіл-парғанда.

Ол сиден хринда, тастында Тимурнынъ командазынанъ ызылған кізілер полғаннар.

Штаб-трубач Коля Колокольчиков холында чылтрах чис горнны пик тут-турған, чалаас азахтыг хазыр Гейка ниме сарычанъ чачыннанъ иткен пакет тутчатхан.

— Пу хайдағ мындағ цирк алай комедия полчанъ за?—хана азра мөкейіп, Фигура тіп адалчатхан оолах сурған. — Мишка — нандыра айланып хысхырыбысхан ол,— карттынъ таста, мында синзер хайдағ-да кізілер килділер!

— Мин мындабын,—ханаа сыхчадып, тапсаан Квакин.—Э-э, Гейка, изен! Пу синіненъ хада килген хлюп кемдір зе?

— Пакетты алып ал,—ол ультиматумны суныл, теен Гейка.—Сағынып алған нандырығны пирерге сірерге чибіргі төрт час пирілче. Нандырыг соонанъ танъда пуох туста килем.

Штаб-трубач Коля Колокольчиков аны хлюп тіп адаанына тарынып, горынын чоғар тудыбызып паза наахтарын пуртайта ўріп, тыыда отбой ойнабысхан. Ананъ паза пір дее сөс тапсабин, оградача тарап-парып, чапсыпчатхан олғаннарнынъ харах көзіне ол ікі парламентёрлар постарын улуг тудынып, парыбысханнар.

— Мынзы ниме полчанъ за?—пакетты аарпеер айландырып паза анъмайыбысхан олғаннарны ибре көрібізіп, сурған Квакин.—Чуртаабыс,

чуртаабыс, пір дее нимеденъер сағысырабин... Кинетін... труба, хорғыс! Мин зе, нанчылар, пір ниме піл-полбинчам!.. Ол пакетты аза тартыбысхан, ананъ ханаданъ тўспинөк, хығыр-сыххан:

— „Кізі садтарын оғырлапчатхан шайканынъ атаманына Михаил Квакинға...“ Мынзы маға,— истілдіре чоохтап пирген Квакин.—Толдыра титулнанъ, прай формананъ „...паза анынъ,—хығырған ол,—чабал саблығ полысчызына Пётр Пятаковха, алай пасха онъдайнанъ—Фигура тіп адалчатханға...“ Мынзы саға,—өрініп теен Квакин Фираа.—Эк, олар сині хайди тіпчелер: „чабал саблығ“! Анзы хайди даа уғаа тынъ улуғлааны одыр, аалығны пірее пасха даа онъдайнанъ тібізечіктер. „...паза ол кізі уядыстығ компаниянынъ прай членнеріне ультиматум“. Мынзы ниме полпарды за, мин піл-полбинчам,—сырайын күлкүстіг тудып, искірген Квакин.—Хынза, хырызыныс алай пірее ағаа төөй ниме полар, арса.

— Ол андағ международнай сөс. Соғарға итчелер,— Фигурананъ хости турчатхан сазын хыр-салған пастығ Алёшка чоохтап пирген.

— А, ана ідөк пазарчыхтар!—теен Квакин.—Аннанъар хығырчам. Пастағы пункт:

„Сірер хараағызын амыр чуртапчатхан чоннынъ садтарына паза ол даа тураларны аябин, пістінъ знактарыбысха—хызыл, паза ибре хара сигліг траурнай чылтыстар турчатханына даа көрбин кірчеткеннерінъерденъер, сірерге, хортых негодяйларға піс приказывать полчабыс...“

— Көрбессінъ ме зе, хайди адайлар, хырызынчалар!—хахап, че күлімзірирге күстеніп, пазох чоохтанған Квакин.—Аннанъар хайдағ слог, хайдағ запятойлар! Я андағ!

„...приказывать полчабыс: танъда иртен, че аннанъ орай нимес, Михаил Квакинға паза чабалға

төөй Фигураа, холларында кізі уядыстығ сірернінъ шайкаларынънынъ прай членнерін пасхан списоктығ пістінъ ысхан кізілер көзіткен чирге килерге.

Че сынап отказ ползанъар, сірерні хайди идерін піс позыбысха свобода пирчебіс".

— Хайди пілерге кирек ол свободаны?— пазох хатап сурған Квакин.—Піс оларны пір дее чирде чапаабыс хайза?

— Ол андағ международнай сöс. Соғарлар,— пазох чоохтап пирген тас пастығ Алёшка.

— А, андағда ідök чоохтирчыхтар!—ачырғанпарып теен Квакин.—Эх, аястығ, Гейка парыбысты; ол ылғабин ўр пол-парды полар.

— Ол ылғабас,—теен тас пас,—анынъ харындазы—матрос.

— Сынап па?

— Анынъ пабазы даа матрос полған. Ол ылғабас.

— Саға чи нимедір?

— Минінъ тайым матрозох.

— Хайдағ—пастап алды!—тарыныбысхан Квакин.—Пабазы ба, харындазы ба, алайба тайызы. Че ниме нимеденъер позы даа пілбес. Састарынъ öскіріп ал, Алёша, іди ніткенъні кўнге кöйдір-салтырзынъ. Син чи анда, Фигура, нимее мўўрепчезінъ?

— Ысхан кізілерін танъда тудып аларға, кирек, Тимканы тізенъ паза анынъ компаниязын сох-салыбызарға,—ультиматумға ачырған-парып, чаратхан Фигура.

Іди чарат-салғаннар. Часовнянынъ көлеткізінзер іköленъ парып-алып паза кўстіг чапчанъ айналар орлап паза хынмин нандыра тартынчатхан грешниктерні хазанға кире сöртепчеткенін хоостаан картинканынъ хринда турыбызып, Квакин Фигураданъ сурған:

— Истек ле, ол пабазы ӧдірт-салған хызычах чуртапчатхан садха син кіргезінъ ме?

— Че, мин.

— Андағда ӧріниc чох, салаазынанъ стеназар сасхлап, пулбрабысхан Квакин. —Мин зе Тимканынъ знактарына тӳкӳрчем паза Тимканы хачан даа сох-саларға сыдирбын...

— Анзы чахсы,—чаратхан Фигура.—Че син маға хол салаанънанъ айналарзар нимее сасхлапчазынъ?

— Аннанъар,—ирнілерін хыйралта тудып, нандырған Квакин,—син, Фигура, минінъ нанчым даа ползанъ, синінъ кізее тӧӧйінъ пір дее чоғыл, сынында, син пу чоон, чабал айнаа тӧӧйзінъ.

Иртен сӳт сатчанъ иней тӧреміл сӳт алчатхан кізілерін ибде пас-полбин халған. Базарға парарға орай полыбысхан, аннанъар, бидонын инъніне артынып-алып, ол квартира сай чӧр-сыххан.

Ол сат-полбин ӳр чӧрген, ананъ киле-киле Тимур чуртапчатхан дачанынъ хринда тохтабысхан.

Хана тастында ол чоон, ӧтіг табыс истіп салған: кем-де кӧӧлче ырлапчатхан. Андағда элері ибде поларлар, мында ниме сығар одыр.

Калитка пастыра кір-парып, инейек сӧстерні сӧӧде-тартып, хысхырыбысхан:

— Сӳт кирек пе, сӳт?

— Ікі кружка!—чоон табыс истіле тӳскен.

Бидонын инъніненъ тӳзіріп, инейек айланыбысхан, ананъ кӧрзе, ағас аразынанъ субарап парған, прай чыртыл-парған кип-азахтығ ахсах апсағас сығып одыр, холында игір хылыс тутхан.

— Мин, ағанъ, сӳт кирек пе тіп сурғам?— хорығыбызып паза нандыра пазынып, сурған сӳт

сатчанъ ипчі.—Хайдағ син, апсағас, көрімге сўрдестігзінъ! Син ол хылыснанъ от саапчазынъ ма?

— Ікі кружка. Ідіс стол ўстінде,—табрах чоохтанған апсағас, ананъ хылызын узынанъ чирге хази сас-салған.

— Син, ағанъ, сапхы садып аларчыхсынъ,—кувшинға чапчанъ сўт урчадып паза апсағассар хорығып көрглеп, теен ол ипчі.—Хылызынъ тастабыссанъ чахсы поларчых. Андағ хылыснанъ оланъай кізіні ödіре дее хорғыт-саларға чарир.

— Нинчені төлирге?—холын хайда-хайдар халбах станынынъ карманына суғып, сурған апсах.

— Кізілерниök чіли,—нандырған ағаа сўт сатчатхан ипчі.—Пір хырығарнанъ—прайзы ікі сигізön. Артых ахча маға кирек чоғыл.

Апсах карманында көрглеп-көрглеп прай хохтал-парған улуғ револьвер сығар-килген.

— Мин, апсах, ананъ...—бидонын хаап-алып паза табрах пастырып чоохтанған ол ипчі.—Син, аарлиим, тынъ кўстенме!—улам на табрах пастырып, паза нандыра нинче-нинче хати хылчанънап, теен ол.—Маға ахча табрахха кирек чоғыл.

Ол калитка тастына сығара-хонып, аны чаабызып, улицаданъ тарынып хысхыр-сыххан:

— Сині, кирі айнаны, пос салбин больницада тударға кирек! Я, Я! Больницада, пиктеп-салып.

Апсах инънілерін кödірібізіп, карманынанъ сығарып алған ўс салковайны андарох суғыбысхан, ананъ сах андох револьверын кистіне чазырыбысхан: садсар илееде улуғ частығ джентльмен, Ф. Г. Колокольчиков доктор кір-килген.

Нимеденъер-де сағынып, алнынзар ла көрібізіп, ағасха таянып, көні, хатығ пазыснанъ пазып, ол хумныг аллеяча пастырып одырған.

Чапсыстығ апсахты көр-салып, джентльмен чиділібіскен, ананъ очкизын онъдайлабызып, сурған:

— Чоохтап пирерзінъ ме син, арғыс, пу дачанынъ эзін мин хайданъ таап полярбын?

— Пу дачада мин чуртапчам, — нандырған апсағас.

— Андағда,—холын чычыр шляпазынзар тудып, пазох сурған джентльмен,—сірер маға чоохтанъардах, Тимур Гараев тіп оолах сірерге туған полча ба?

— Я, туған, — нандырған апсағас. — Ол оолах—минінъ харындазымнынъ палазы.

— Маға уғаа аястыг,—чиділглеп-алып паза чирге сас-салған хылысха холын тееріп, пастаан джентльмен,—че сірернінъ тунъманъар киҷее иртен пістінъ турабысты грабить поларға иткен.

— Ниме?!—чапсып парған апсағас.—Минінъ Тимурым сірернінъ туранъарны грабить поларға иткен ме?

— Я, пілнъер!—апсағастынъ кистінзер көрерге харазып паза хорығып-ала пазох теен ол.—Ол мин узупчатханымда минінъ чабын-салған байковай одеялоны оғырлап парыбызарға иткен.

— Кем? Тимур сірерні грабить пол-парыбысхан? Байковай одеялоны оғырлап парыбысхан?—аланъ ас-парған апсағас. Кистіне тут-салған револьверлыг холы көөлҷе тўс-парған.

Мында джентльмен аринҷа хорых-парған, ананъ калитказар нандыра пазынып, ол чоохтанған:

— Мин сірерні іди тынъ киртіндірбесчікпін, че іди полғаны факт... факт! Аарлыг государь! Мин сірерненъ сурынчам, минзер чағын килбенъер. Мин зе пілбинчем ноғаданъар... Че сірернінъ кибінъер, сірернінъ іди пасхаҷыл полчатханынъар чоохтапча...

— Истінъердек, — джентльмензер пастырып, сөлеен апсағас,—прай ол ниме алҷаас пол-парған полар.

— Аарлығ государь, — револьверданъ хараан тўзірбин паза нандыра пазынчатханын тохтатпин, хысхырыбысхан джентльмен,—пістінъ чоогыбыс, мин тиирчікпін, піс осхас улуғ частығ кізілерге киліспинче тіп!

Ол калиткаданъ сығара хонған, ананъ чапчанъ хыя пастырып, хатап-хатап чоохтанған:

— Чох, чох, чоох хомай паза піске киліспесарах полыбысты...

Апсағас калитка хрина сах ол туста пас-килген, хаҷан суға кірерге париған Ольга өкпеленпарған джентльменненъ тинънес-парғанда.

Мында апсағас Ольганы тохтазын тіп холынанъ пулған, хысхыр-сыххан. Че джентльмен чапчанъ, өскі ле чіли, канаваны азра сегірібізіп, Ольганы холынанъ хаап алған, ананъ іköленъ пулунъ кистінзер ойлазыбысханнар. Андада апсағас хатхыр-сыххан. Ананъ өрініп-парып, позынынъ ағас азағынанъ тыыда топладып, ол ырлап сыххан:

Сірер табрах самолётта
Піл-полбазар даа,
Хайди танъ чараанҷа
мин сірерні сағаабын.
Я!

Тізегіненъ хаасты систе тартыбызып, ол ағас азағын от аразынзар тастабызып, чўгўріс пазында сағалын паза паригын суура-тартып-ала, ибінзер ойлап сыххан.

Он минута пазынанъ чиит паза чалахай инженер Георгий Гараев кірлестенъ тўзе-хонып, сарайданъ мотоциклын сығар-килген, ананъ Рита адайны тура хадарзын тіп хығырыбысхан, стартерны[1] пазыбысхан, изеріне одырыбызып, хорғытсалған Ольганы кілирге чўгўртібіскен.

---

[1] *Стартер*—механическай онъдайнанъ машинаны чөргізерге кирек полчатхан приспособление.

Он пір часта Гейка паза Коля Колокольчиков ультиматумға нандырығ аларға парғаннар.

— Син пір-тинъ чӧр,—кібіренген Гейка Коляға.—Син ниик паза хатығ пазыснанъ хаала. Че син тізенъ хус палазы хурт соонанъ на сегірген чіли чӧрчезінъ. Синінъ прай нименъ, харындас, чахсы—станынъ даа, кӧгенеенъ дее—прай даа форманъ, че кӧрімінъ синінъ пірдее дее чоғыл. Син, харындас, маға тарынма, мин саға кирек ниме чоохтапчам. Че ам чоохтадах: парчадып, тілінъненъ ирнінъ ноға чалғапчазынъ? Син тілінъ ахсынъа сух-сал, ол анда позынынъ орнында чатсын...—Син чи нимее сых-килдінъ?—чол кизіре ойлирға сығара хонған Сима Симаковты кӧр-салып, сурған Гейка.

— Мині Тимур связь тударға ысхан,—тыдырап сыххан Симаков.—Іди кирек, син пір дее ниме пілбинчезінъ. Сірернінъ позынъарнынъ киреенъер, минінъ позымни. Коля, пирдек ле, мин турбананъ хысхыртыбызим. Эх, хайдағ син пӱӱн пайорхассынъ! Гейка, аалығзынъ! Кирек париғанда сапогтарынъ даа, батинка даа кизіп аларчыхсынъ. Посоллар чалаазах чӧредірлер бе? Че чарир, сірер андар, мин мындар. Гоп-гоп анымчохтар.

— Хайдағ пулбырос!—пазын чайхабысхан Гейка.—Чӱс сӧс тыдырап салча, тӧртті дее тізе чидерчік. Хысхырт, Николай, мына ограда.

— Хығыр пеер ӱстінзер Михаил Квакинны—чоғар пах-килген палаа приказывать полған Гейка.

—Онъ сариинанъ кірнъер!—сиден кистіненъ хысхырыбысхан Квакин.—Анда сірерге ӧнетін ізікті азых халғыс-салғабыс.

— Парба,—Гейканы нініненъ тартыбызып, сыбраан Коля.—Олар пісті тудып аларлар, ананъ сох-сығарлар.

— Олар прайзы пісті іköленъні бе?—улуғсырап сурған Гейка.—Хысхырт, Николай, истілдіре. Пістінъ командаа прай чирде чол.

Таттап парған калиткача кір-парып, олар чылыс-парған олғаннарнынъ алныларында полпарғаннар, оларнынъ алныларында Фигурананъ Квакин турғаннар.

— Письмоға нандырығ пирнъер,—хатығ-арах чоохтанған Гейка.

Квакин кўлімзіреен, Фигура тізенъ сырайын чабал тутхан.

— Чоохтасса чоохтас таа көреенъер,—теен Квакин.—Че, одырып ал, хайдар манъзырапчазынъ?

— Письмоға нандырығ пирнъер,—хатабох хатығ-арах чоохтаан Гейка. Піс сірерненъ соонанъ чоохтазарбыстар.

Хайдағ-да чапсыстығ, паза пілчее чох полған: ойнапча ба, ірісче бе пу көні, ныхта сыннығ матросскай тельняшкалығ оолағас, хайзынынъ хринда сырайы хуурта тарт-парған кічичек трубач турған. Алай, позынынъ ötіг сарығ харахтарын кічичек көрібізіп, чалаазах, чалбах инъніліг, ол сынап таа позынынъ кўзін пілініп нандырығ хысча ба?

— Ма, алып ал,—чачын сунып, теен Квакин.

Гейка ол листті чазыбысхан. Анда хайди ла ползa кукиш хостал-парған полған, анынъ алтында тізенъ хырызыныстығ сöс турған.

Кöölче, сырайын даа хубулдырбин, Гейка ол чачынны чырта тартыбысхан.

Сах андох аны паза Коляны инънілеріненъ паза холларынанъ хаап алғаннар.

Олар удурласпааннар.

— Андағ ультиматумнар ўчўн, сірерні манъаттап сох салыбызарға кирек,—Гейказар пастыр-киліп теен Квакин.—Че... піс чахсы кізілер-

біс. Хараағa теере піс сірерні мына пеер чаап саларбыс,—ол часовнязар көзіткен,—хараағызын тізенъ піс чибіргі төрт номер туранынъ садын пір ниме халдырбин арығлап чөрібізербіс.

— Чох, арығлап полбассар!—ўнін көдірбин нандырған Гейка.

— Арығлирбыс! — хысхырыбысхан фигура, ананъ Гейканы наах пастыра саабысхан.

— Чўс тее хати сап,—харахтарын нуубызып, ананъ пазох азыбызып, теен Гейка.—Коля,—анынъ көнънін көдірерге полып, хысхырыбысхан ол, —син хорыхпа. Мин сизінчем, пўўн пістінъ пір номер общай формача хығырығ сигналы полар.

Оларны тимір халхаларны чапсыра чапхлап салған часовнянынъ істіне кире сазыбысханнар.

Ізіктерні ікізіненъ чаабызып, засовтарын кире суғыбысханнар, ананъ ағас чыынчах суғып, пикти саабысханнар.

— Че, ам чізе?—ізіксер чағын полып паза аяларын ахсынзар тудып, хысхырған Фигура.—Хайдағдыр ам: пістиненъ алай сірерниненъ полар ба?

Ізік кистіненъ сала ла истілтіре табыс істіле тўскен:

— Чох, бродягалар, ам сірерниненъ пір дее ниме хачан даа полбас.

Фигура тўкўрўбіскен.

— Анынъ харындазы — матрос, — тарынып чоохтаан тас пастығ Алёша,—олар минінъ тайымнанъ хада пір корабльда служить полчалар.

— Андағ ба?—тарыныбох сурған Фигура.—Че син чи кем—капитанзынъ ма?

— Анынъ холлары пос нимес, син тізенъ аны сохчазынъ. Іди чахсы ба?

— Ма, саға даа, кирек полза!—тарыныбызып, Алёшаны тискер холнанъ сапхан Фигура.

Мында олар ікізіненъ дее отсар нымахтана халғаннар. Оларны холларынанъ, азахтарынанъ тартып, чарғаннар...

Пірдеезі чоғар көрбеен; оградa хринда өсчеткен липа ағастынъ пўрлері аразында Сима Симаковтынъ сырайы көріне халғанын.

Ол чирзер ле табрах ағахтана халған чіли чіт-парған. Ананъ көнізіненъ кізі огородтарын пастыра, Тимурзар, постарынынъ олғаннарынзар, чўгўр-сыххан.

Ольга пазын полотенцененъ чаап-салып, ізіг хумда чадып-алып, пічік хығырчатхан.

Женя суға сомчатхан. Кинетін кем-де аны инънілеріненъ хуҷахтап алған.

Ол айлана тўскен.

— Изен,—теен ағаа пөзік-арах, хара харахтыг хызыҷах.—Мин Тимурданъ чўс килдім. Минінъ адым Таня, мин анынъох командазынанъмын. Анынъ ўчўн сині пиҷенъ тынъ хырысханынанъар, ол хомзынча. Синінъ пиҷенъ уғаа тарынҷах полар, нееке.

— Ол мині аябазын,— хызар-парып, чоохтаныбысхан Женя.—Ольга пір дее тарынҷах нимес, анынъ хылығы ла андаг.—Ананъ холларынанъ суғда сабыныбызып, Женя хоза чоохтаныбысхан:—Че пиҷем! пиҷем! пиҷем не! Тохтанъар, пабам килер адыр...

Олар суғданъ сых-килгеннер, ананъ хумныг чарнынъ сол сариинзар, чікім чарға сығып алғаннар. Мында олар Нюркаа учрап парғаннар.

— Хызыҷах, син мині таныдынъ ма?—тістерін өтре чоохтанып табрах сурған ол Женяданъ.—Я! Мин сині көрбиненъ танып салғам. Тігіне Тимур!— көгенеен сурыбызып,олғаннар тол-парған суғнынъ

тігі чарынзар көзіткен ол.—Мин пілібөкчем маға кем өскім тут-пирген, кем пістінъ одиибысты клаттап салған паза кем минінъ тунъмамға чир чистегін пирген. Сині дее мин пілібөкчем,— Танязар айланыбысхан ол.—Син пірсінде грядада одырып-алып, ылған одырғазынъ. Че син ылғаба. Ылғаанынанъ ниме сығар?.. Гей! Одыр, айначах, алай мин сині амох суға кире тастабызам!— ағасха палған салған өскізіне хысхыр-сыххан ол.—Хызычахтар, че суға сегіреенъер!

Женянанъ Таня удур-тödір көрізібіскеннер. Ол уғаа күлкүстіг, кічичек, харал-парған Нюрка цыганкаа төöй полған.

Холларынанъ тудынызып-алып, олар чікім чарнынъ санъай хрина читре пастыр-килгеннер, анынъ алтында чарых көк суғ салғахтары солбрасчатханнар.

— Че, сегіреенъер бе?

— Сегіреенъер!

Ананъ олар прайзы пір тинъе суғзар сегірібіскеннер.

Че хызычахтар суғданъ сығара сомарға манънанғалахтарындох, оларнынъ соонча кем-де төртінчізі сегірібіскен.

Ол хайди чöргеніненъök—сандалиялығ, трусылығ, майкалығ Сима Симаков,—чүгүрісненъ суға сегірібіскен. Ананъ чапсын-парған састарын сілігібізіп, суғны сығара-түкүріп паза пүргүріп, ол табрах чүзіп, тігі сариинзар чүс-сыххан.

— Кирек хомай, Женя, хомай!—хысхырған ол айланыбызып. — Гейкананъ Коля туттырсалдылар!

Ольга, книгазын хығырып-ала, тағзар сыхпариған. Чікім, чалғыс азах чолы чалбах чолны кизіре парчатхан орында ағаа мотоциклынынъ хринда турчатхан Георгий учрап парған. Олар изеннескеннер.

— Мин ойлат-париғам,—чоохтап пирген ағаа Георгий,—көрзем, сірер килизер. Че сағып алим тіп сағынып турыбысхам, ананъ пір чолча полза, одыртып апар-салим тіп.

— Сын нимес!—киртінмеен Ольга.—Сірер мында өнетін турып, минінъ килерімні сағып алғазар.

— Че, андағ даа ползын за,—чаратхан Георгий.—Чойланыбызарға хынғам, че ниме сыхпады. Мин иртен сірерні хорыхтыр-салған ўчўн, сірернінъ алнынъарда извиняться полчам. Пілчезер бе, калитка хринда ахсах апсах—ол мин полғам. Анда мин репетицияға тимненчеткен гримніг полғам. Одырнъар, мин сірерні машиналығ апар-салам.

Ольга пазынанъ чаратпин пулғабысхан.

Георгий анынъ книгазына букет сал-пирген.

Букет тынъ сіліг полған. Ольга хызар-парған, аланъ ас-парған... ананъ букетты чолзар тастабысхан.

Іди тастирын Георгий сағыбаан.

Истінъердек!—ачырған-парып теен ол.—Сірер аккордеоннанъ чахсы ойнапчазар, чахсы ырлапчазар, хараанъар даа сірернінъ ачых-чарых. Мин сірерге пір дее хомай ниме итпеем. Че мин сағынғанда, сірер иткен чіли... инъ железобитоннай специальностьтығ даа кізілер іди итпинчелер.

— Чахаяхтар кирек чох!—позы даа хорыхпарып, проланып нандырған Ольга. — Мин... Сірерненъ чахаях таа чох парарбын.

Ол тууп подушкаа одырыбысхан, ананъ мотоцикл чолча учух-сыххан.

Чол ікі чарылчатхан, че посёлоксар парчатхан чолны мотоцикл ирте-салыбызып, чазызар сыгара хонган.

— Сірер пасха сариинзар айланыбыстынъар,—хысхырыбысхан Ольга,—піске онъ сариинзар парарга кирек!

— Мында чол чахсы,—нандырган Георгий,—мында чол көгліг. Пазох пір айланыс, аны олар хойыг агас аразынча ирте хонганнар. Табуннанъ, ўріп-ала, адай сыгара салган, ананъ чидіп аларга харазып, сўр-сыххан. Че чит-полбаан. Хайдар агаа. Ырах. Удур килиген грузовой машина, улуг снаряд ла чіли, кўўлебиненъ иртіп парган. Ананъ, хачан Георгийнанъ Ольга кодіріл-парган тозын аразынанъ сыгара хонганнарында, олар таг алтында хайдаг-да городтынъ тўдўнін, трубаларын, башняларын, сўлейкезін паза тимірін кор-салганнар.

— Пу пістінъ заводыбыс!—хысхырыбысхан Ольгаа Георгий.—Ўс чыл мынынъ алнында мин пеер мискелер паза чистектер теерерге чорченъмін.

Чорізін хызырбин даа, машина кинетін айланыбысхан.

— Кöні!—хысхырган Ольга.—Кöні ибзер тудаанъар.

Моторы кинетін тохтап парган, ананъ олар турыбысханнар.

— Тўрче тохтаанъар,—тўзе-сегірібізіп, теен Георгий,—кічичек авария пол-парды.

Ол машиназын хазынъ алтында от ўстіне чаттыр-салып, сумказынанъ ключтар сыгарып-алып, ниме-де тыхтаглап паза толгаглап сыххан.

— Сірер операңарда кем полып ойнапчазар?—отха одырып-ала, сурған Ольга.—Ноға сірернінъ гримынъар андағ сӱрдестіг паза кізі хорғыстығ?

— Мин кинек-инвалид апсахты ойнапчам,— мотоциклынанъ тартызарын тохтатпин нандырған Георгий.—Ол мынынъ алында партизан полған паза анынъ сағызы... көмес читпинче. Ол границаа чағын чуртапча, ағаа хайди даа пісті ыырчылар көйтікненъ ханъыртып аларлар чіли пілдірче. Ол кирі, че андағ даа полза, сиргек. Красноармеецтер тізенъ читтер, хадағ соонда хатхырысчалар, волейбол ойнапчалар. Оларнынъ анда пасха-пасха хыстар... Катюшалар!

Георгий сырайын тырыстыра тудыбызып, кӧӧлче ырлаан:

Пулуттар кистінде ай пазох көрінмин-парды.
Мин дозорда ӱзінчі хараазын узубинчам.
Ыырчылар амырда кӧӧлче чылып одырлар.
Узуба, минінъ странам!
Мин кирібін. Мин чазығбын.
Хайдағ чобағ маға... хайдағ чобағ!

Мында Георгий ӱнін алыстырыбызып, чобағ ӱнненъ пазох ырлаан:

Апсағас, амыр пол... амыр пол!

— Ниме полчанъ „амыр пол" теені?—платогазынанъ тозын пол-парған ирнілерін чысчадып, сурған Ольга.

— Анзы мындағ ниме полча,—ключнанъ терпек втулказынча сапхлапчадып, чоохтап пирген Георгий,—анзы піди теені полча: узу амыр, кирі аалығ! Прай боецтар паза командирлар хаңанох постарынынъ орныларында турғлапчалар... Оля, сірернінъ тунъманъар миніненъ учрасханынанъар чоохтаан ма?

— Чоохтаан, мин аны хырызыбысхам.

— Тикке ле, уғаа хынығ хызычах. Мин ағаа „а“ тіпчем, ол маға „бэ“ тіпче!

— Ол хынығ хызычахнанъ чобағ алынып аларзынъ,— пазох чоохтанған Ольга.—Ағаа хайдағ-да оол пала сырбалып алған, аны Тимур тіп адапчалар. Ол Квакин хулиганнынъ компаниязынанъ. Мин аны пістінъ туразар чөрчеен пір дее тохтат полбинчам.

— Тимур!.. Гм...—Георгий ниме тиирін дее пілбин чиділібіскен.—Че ол ол компаниянанъ ма? Ол маға аннанъ нимес чіли... тынъ даа... Че, чарир! Сірер сағысырабанъар... Мин аны сірернінъ туразар чөрерін тохтадарбын... Оля, сірер ноға консерваторияда ўгренминчезер? Көрзіне— хайдағ инженер! Мин позым даа инженербін, че хайдағ толкадыр аннанъ?

— Алай сірер хомай инженерзер бе?

— Ноға хомай полчанъ?—Ольгазар чағын чылып паза алындағы терпегінінъ втулказын тохладып-ала нандырған Георгий.—Хомай инженер нимеспін, че сірер уғаа тынъ чахсы ойнапчазар паза ырлапчазар.

— Істінъердек, Георгий,—уядып, хыя чылып теен Ольга.—Мин піл-полбинчам, хайдағ сірер инженерзер, че... сірер машинаны хайди-да кізі чапсыстығ тыхтапчазар.

Ананъ Ольга холынанъ пулған, көзіт-пирген, хайди ол ключынанъ пірде ободынча, пірде втулказынча сапхлапчатханын.

— Пір дее чапсыстығ нимес. Хайди кирек, прай іди иділче.—Ол тура-хонып, ключынанъ рамача саабысхан.—Че мына амды тимде! Оля, сірернінъ пабанъар командир ба?

— Я.

— Анзы чахсы. Мин позым даа командирбын.

— Кем сірерні піледір!—инъніи хыймырадыбысхан Ольга.—Танъ сірер инженерзер бе, танъ сірер актёрзар ба, танъ командирзар ба? Хынза, ағаа хоза лётчик таа поларзар?

— Чох,—кўлінібіскен Георгий.—Лётчиктар бомбананъ ўстіненъ пастарға тастапчалар, піс тізенъ чирденъ тимір паза битон ётре кöні чўрекке саапчабыс.

Пазох оларнынъ алнында хыралар, пўктер, ағастыг арығлар, чуллар иртклеп одырғаннар. Че мына дача.

Мотоциклнынъ тыдраанына террасаданъ Женя сыға салған. Георгийны кöр-салып, ол уят-парған, че хачан ол парыбысханда, анынъ соонанъ көріп, Женя Ольгазар пас-киліп, аны хучахтабызып, теен:

— Ох, син пўўн хайдағ часкалығынъ!

---

24 номер туранынъ садынанъ ырах нимес чыылызарға чоохтазып-алып, олғаннар оградакистіненъ чўгўрісклебіскеннер.

Чалғыс Фигура ла чат-халған. Часовнянынъ істінде пір дее ниме истілбинчеткеніне ол тынъ тарынған. Пленниктер тізенъ хысхырбааннар, тохлатпааннар паза Фигуранынъ табызына паза сурығларына пір дее кізі нандырбаан.

Андада Фигура кöйтіктенерге чаратхан. Тастындағы ізиин азыбызып, ол ізіктер аразына кіріп-алып, анда ол пір дее кізі чоғыл тіп сағынзыннар тіп сым турыбысхан.

Іди ол хулаан замоксар чапсыра тут-салып, тастындағы тимір ізии, ағаснанъ на сапхан чіли, нызрабинанъ чабыла тўскенче турған.

— Эй, кемдір анда?—ізіксер чўгўріп, тарынысхан Фигура.—Эй, сохтанма, ніткенъненъер теер-салыбызам!

Че ағаа пір дее кізі нандырбаан. Тастынанъ пасха кізінінъ табыстары истіл-парған. Көзенек хаалхаларынынъ петлялары сығдыраза тўскеннер. Кем-де көзенек решётказы өтре пленниктерненъ чоохтасчатхан.

Ананъ часовня істінде хатхы истіле тўскен. Ол хатхыны истіп, Фигураа хомай пілдірібіскен.

Че мына тастындағы ізік азыл-парды. Фигуранынъ алнында Тимур, Симаков паза Ладыгин турғаннар.

— Ікінчі засовын ас!—орнынанъ хыймырабин, приказывать полыбысхан Тимур.—Позынъ ас, аспазанъ сағаох хомай полар!

Фигура хыныхсыбин көөлче азыбысхан. Часовняданъ Коля паза Гейка сых-килгеннер.

— Кір оларнынъ орнына!—приказывать полыбысхан Тимур.—Кір, гадина, кір табрах!—мунзурухтарын хатырыбызып, хысхырған ол.—Маға синіненъ чоохтазарға манъ чоғыл!

Фигуранынъ соонанъ ікі ізікті ікізіненъ чабысханнар. Петлязына аар тимірні кизіртіп-салып, замок хыс-салғаннар.

Ананъ Тимур пір лист чаңын алып-алып, көк карандашнанъ пас-салған:

„Квакин, хадарарға кирек чох. Мин оларны пиктеп салдым, ключы минде. Иирде мин көні, садсар, килем".

Анынъ соонанъ прайлары чіткліп парғаннар. Пис минута пазынанъ андар Квакин кір-килген.

Ол пічікті хығырып-алып, замокты тутхлап көрген, ананъ кўлінібізіп, калитказар парған, че ол туста тізенъ, чабығдағы Фигура тимір ізікті азахтарынанъ, холларынанъ хайдар-хайдар саап, тохлатчатхан.

Калитка хринда Квакин айлана-тўзіп, көрібізіп, позынынъ алынча чоохтаныбысхан:

— Тохлат, тохлат, Гейка! Син, нанҷычах, иирге читре тохлатсанъ майығарзынъ.

Аннанъар кирек мындаг полган.

Кўн кірер алнында Тимурнанъ Симаков базар площадінзер ойлас-пар-килгеннер.

Анда, хайда квас, önъ-пазы суглар, чир тамагы, тамкы, бакалея, мороженай сатчанъ ларёктар хайди ползa ла турглап парганнарнынъ инъ хринда, хайдаг-да чабал буткачах тургaн, анда базарлыг кўннерде сапожниктар тогынчанънар.

Ол буткада Тимурнанъ Симаков ўр полбаannар.

Харасхы полыбысханда, сарайнынъ хыры алтында штурвальнынъ терпегі тогын-сыххан. Пірсі пірсінінъ соонанъ пик паг проводтар тартылыс-турганнар, олар кирек чирзер кирек сигналларны передовать пол-турганнар.

Тўрче поларынанъ олганнар чыылызып пастааннар, оолахтар чыылыс-парганнар. Олар илеede чибіргі-отысча полганнар. Че сиден ötре кööлче табыс-тубыс чох пасха-пасха палалар ўтклепчеткеннер.

Танянанъ Нюрканы нандыра ызыбысханнар. Женя ибде одырган. Аґаа Ольганы садсар позытпин, ибде тударга кирек полган.

Сарай хырынынъ алтында терпек хринда Тимур тургaн.

— Алтынчы проводча сигналны хатап пирдек,—кözенек ötре köріп, чобалыбысхан Симаков тапсаан. Анда ноґа-да нандырбинчалар.

Ікі оолагас фанерада хайдаг-да плакат сиглепчеткеннер. Ладыгиннынъ звенозы килібіскен.

Халганчызында разветчиктер чиде салганнар. Квакиннынъ шайказы 24 № туранынъ сады хринда, ачых чирде чыылысханнар.

— Че,— теен Тимур.— прайзынъарға тимде поларға!

Ол холынанъ терпекті салыбысхан, пағны тудып алған. Ананъ ол чабал сарайнынъ ўстінде пулуттар алтында париған айнынъ пір-тинъ нимес чариинда команданынъ флагы көрінібіскен— ол харбасха сигнал пирілген полған.

---

24 № туранынъ ханалары хостада онча пала субалыстыра париғаннар. Кölеткіде тохтабызып, Квакин теен:

— Прайлары мында, Фигура хайда-да чоғыл.

— Ол көйтік,—нандырған кем-де.—Ол садта полар, нееке. Ол хачан даа пурун кірче.

Квакин азнадох позығларын суургlап салған чардыларны хыя чылдырыбызып, ол тизікче өтіп парған. Анынъ соончá пасхалары өтіп парғаннар. Тастында тизік хринда чалғыс часовой ла— Алёшка халған.

Улицанынъ тігі хринда сахчанъ отнанъ паза сігеннерненъ өс-парған канава істіненъ пис кізі пазы көрін-парған. Оларнынъ төрті сах андох чіт-парғаннар. Пизінчі пазы—Коля Колокольчиковтынъ—ам даа көрінгелек полған, че кемнінъ-де аязы анынъ тигейіненъ саабызып, чіт-парған. Часовой Алёшка хылчанъни тўскен. Ибре тымых, сым-сырых полған, ананъ тизіксер садта ниме итчеткеннеріненъер истерге ол пазын өтре суғыбысхан.

Канаваданъ ўс кізі кödірілгеннер. Сах андох часовойны азахтарынанъ, холларынанъ хайдағ-да хатығ кўс хаба тартхан. Ананъ хысхырарға даа манънанмин ханаданъ ол тоғыр чачрап парған.

— Гейка, — пазын кödіріп, хысхырыбысхан ол,—син хайданъ сых-килдінъ?

— Ананъ,—теен Гейка.—Кӧр, тапсаба! Мин кӧрбеспін синінъ маға полысханынъа.

— Хысхырбаспын,—теен Алёша,—мин тапсабинчам.—Ананъ кинетін тыыда сығырыбысхан.

Че сах андох анынъ ахсын Гейка чалбах аязынанъ чаба пазыбысхан. Кемнінъ-де холлары анынъ инънілеріненъ, азахтарынанъ хаап-алып, хыя сӧзір-парыбысханнар.

Ол сығырысты садта истіп салғаннар. Квакин ибре хылчанънабысхан. Че сығырыс паза истілбеен. Квакин ибре чахсаан кӧр-турған. Амды ағаа садтынъ пулиинда ағастар хыймырасханы пілдір-парған.

— Фигура!—кӧӧлче тапсабысхан Квакин. — Анда син, аалығ, чазынчазынъ ма?

— Мишка! От чарыпча!—кинетін хысхырыбысхан кем-де.—Ол элері килилер.

Че ол элері полбааннар.

Кистінде, хойығ ағастар аразында, онча электрическай фонарьлар чари тӱскеннер. Ананъ харахтарны чалтандырып, ол фонариктар аланъ ас-парған налётчиктарға табрах чағдап одырғаннар.

— Сап, чалтанма!—карманынанъ яблоко сығара-тартып-алып,ол чарыпчатхан оттарзар тастап, хысхырған Квакин.—Фонарьларын холларынанъ хада суура тартынъар! Ол... Тимка килир!

— Анда Тимка, мында Симка!—хысхырыбысхан ағас аразынанъ сығара-хонып, Симаков.

Пазох онча пала пір хринанъ паза кистіненъ сығара хонғаннар.

—Эге!—чабал табыснанъ хысхырыбысхан Квакин.—Оларнынъ кӱс улуғ! Хана тастынзар чӱгӱрнъер, олғаннар!

Засадаа кір-парған шайка онъар-тискер ханазар ойлаза тӱскеннер. Удур-тӧдір сасхлазып,

хамахтарынанъ урынызып, олғаннар хана тастынзар сығара сегірісклееннер, че андох Ладыгиннынъ паза Гейканынъ холына кірглеп парғаннар.

Ай пулуттар алтында санъай көрінмин-парған. Табыстар ла истілчеткен:

— Позыт!

— Тохта!

— Сыынма! Тенъме!

— Прайларынъар сым полнъар!—істіл-парған харасхыда Тимурнынъ табызы.—Пленнайларны сохпасха! Гейка хайдадыр?

— Гейка мында!

— Прайларын апар.

— Че піреезі парарға хынминчатса чи?

—Холларынанъ, азахтарынанъ хабынъар паза худай образы чіли сөртеп апарнъар.

— Позыдынъар, айналар!—кемнінъ-де ылғапчатхан табызы истілген.

— Кем хысхырча?—тарынып сурған Тимур.—Хулиганить поларға манъатсар, нандырығ тударға тізенъ хорыхчазар! Гейка, команданы чөргізіп одыр.

Пленниктерні базар площаді хринда ээн турған будказар ағыл-килгеннер. Мында оларны пірсін пасхазынынъ соонанъ ізік кистінзер сасхлабысханнар.

— Михаил Квакинны минзер,—теен Тимур.

Квакинны ағыл-килгеннер.

— Тимде бе?—сурған Тимур.

— Прай тимде.

Түгенчі пленникті будкаа кире сазыбызып, засовын кире суғыбызып, улуғ, аар замок хыссалғаннар.

— Пар,—теен ам Тимур Квакинға.—Син кізі күлкүстігзінъ. Син пір дее кізее хорғыстығ нимессінъ паза кирек чохсынъ.

Ани соғарлар тіп сағынып, пір дее ниме пілполбин, Квакин пазын тӧбін тут-салып, турчатхан.

— Пар,—теен пазох Тимур.—Ма пу ключты алып ал, часовняны азыбыс, анда синінъ нанчынъ, Фигура, одырча.

Квакин парбинчатхан.

— Позыт олғаннарны,—тарынып сурынған ол.—Алай мині оларнанъ хада одырт-сал.

— Чох,—нандырған Тимур,—амды прай ниме тоозылды. Оларға даа синіненъ, саға даа оларнанъ итченъ ниме чоғыл.

Олғаннарнынъ сығырыстарын паза хатхыкӳлкӳлерін истіп-ала, пазын инънілеріне тӳзірібізіп, Квакин кӧӧлче піргер пар-сыххан. Онча хулас ырах парып-алып, ол тохтабысхан, кӧні турыбысхан.

— Соғарбын!—чабалланып хысхырған ол, Тимурзар айланып-алып,—сині чалғызааны соғарбын. Чалғыстанъ чалғысха, ӧдіре соғам!—Ананъ хыя сегірібізіп, харасхыда ол чіт-парған.

— Ладыгин паза синінъ пизӧлеенъ, сірер поссар,—чоохтаан Тимур.— Сірернінъ чи итченъ ниме халды ба?

— Чибіргі ікі номер турада, Улуғ Васильковскай улицада, тӧгелерні пасха чирзер тоғлахтандырғлап саларға кирек.

— Чахсы. Тоғыннъар!

Хости станцияда гудок хысхыр-сыххан. Дачнай поезд килген. Аннанъ пассажирлар тӳсклепчеткеннер, аннанъар Тимур манъзырабысхан.

— Симаков паза синінъ пизӧлеенъ, сірернінъ итченъ ниме пар ба?

— Отыс номер турада, Кічіг Петраковскай улицада.—Ол хатхырыбызып чоохтаныбысхан:—

Пістінъ кирек хаҷан даа: көнектер паза пір кадка суғ... Гоп! Гоп! Анымчох!

— Чахсы, тоғыннъар! Че амды пеер... кізілер килилер. Халғаннары ибзер парғланъар... Че, табрах!

Площадьта нызрт-назырт истіле тўскен. Поездтанъ тўзіп париған кізілер хахи-тўзіп, турыбысханнар. Тохладыс паза орлас пазох истілген. Чағынғы дачаларнынъ көзенектерінде от чарыбысхан. Кем-де ларёктар ўстіндегі электричествоны включить полыбысхан, ананъ чылылыс-парған чон палатка ўстінде мындағ плакат көр-салғаннар:

Ирт-париғаннар, ачынманъар!

Мында андағ кізілер одырчалар, хайзылары хараағызын амыр чуртапчатхан чоннынъ садтарын арығлап (оғырлап) парыбысчалар.

Замоктынъ ключы плакат кистінде хызыл-парған, че кем пу арестанттарны азар, ол пастап көріп алзын: оларнынъ аразында чағыннары алай таныстары пар ба ни тіп.

Орты хараа. Сиден ізиинде хара-хызыл чылтыс көрінминче. Че ол мында.

Ол кічичек хызыҷах чуртапчатхан туранынъ сады. Улуғ хойығ салаалығ ағастанъ пағлар тўспардылар. Пағларнынъ соонанъ підіренъ ағасча оолағас тўс-килді.

Ол чарды салыбысхан, ананъ одырып, көркөрген, пу наа силенъмес пик пе ни тіп.

Ағастынъ чоон салаазы ығрапча, пўрлері сірлезіп, сығдырасчалар. Хорых-парған хузыҷах өрли-тўзіп, сихтабысхан. Тынъ орай хараа. Ольга хаҷанох узупча, Женя узубохча. Анынъ арғыстары: көгліг Симаков, тапсабас Ладыгин, кўлкўстіг Коля узубохчалар.

Нимеденъ хорыхпас Гейка тӧзегінде аар-пеер айланып, тӱзінде пірее ниме кібіренче полар.

Башнядағы час он пизер минутаны саапча: „Кӱнӧркізі полған—кирек парған! Дин-дон... пір кі!..“

Я, тынъ орай хараа.

Оолағас тур-килді, холларынанъ оттарча ниме-де кілеп, чазы порчоларынанъ иткен букетты таап алды.

Пу порчоларны Женя чулған.

Узупчатханнарны усхурбасха, чочытпасха харазып, ол кӧӧлче ай чариинда көрінчеткен кірлессер сығып, ідӧк кӧӧлче букедын ӱстіндегі пасхызына сал-салған. Ол—Тимур.

Тынанчанъ кӱннінъ иртенгізі полған. Хызылларнынъ Хасан хринда чинъен кӱнін честеп, ол посёлоктынъ комсомолецтары паркта улуғ карнавал-концерт паза гулянье иткеннер.

Хызычахтар иртен иртӧк арығзар ойласхлабысханнар. Ольга манъзырап-ала блузазын гладить полып тоосчатхан. Көгенектерні салғлапчадып, ол Женянынъ сарафанын сілігібіскен, анынъ карманынанъ пічік тӱс-парған.

Ольга алып-алып, хығырыбысхан:

„Хызычах, ибінъде пір дее кізіденъ хорыхпа. Прай ниме чахсы полар, минненъ пір дее кізі ниме піл-полбас. Тимур.“

„Нимені піл-полбас? Ноға хорыхпа? Хайдағ андағ чазыттығ нимелері пол-пәрды пу тапсабас, кӧйтік хызычахтынъ? Чох! Андағ киректі тохтадарға кирек. Пабам париғанда чаххаан... Табрах, чапчанъ действовать поларға кирек“.

Кӧзенекті Георгий тохладыбысхан.

— Оля,—теен ол,— полызынъардах! Минзер пӱӱн делегация килді. Эстрададанъ пірее ниме ырлап пирерге сурынчалар. Пӱӱн андағ кӱн—ына-

басха чарабас полған. Че аккордеоннанъ маға аккомпанировать пол-пирнъер.

— Я... Че сірерге пианистка ойнап пирбес пе зе!—чапсып парған Ольга.—Ноға за аккордеоннанъ?

— Оля, мин пианисткананъ хынминчам. Мин сірерненъ хынчам! Пістінъ синіненъ чахсы сыған. Чарир ба, мин сірерзер көзенекче амох сегірібізим? Утюгынъар турғыс-салнъар, инструментынъар сығарынъар. Че мына, мин сірерге позым сыған-пирдім. Сірерге салааларынъарнанъ пазып одырарға ла кирек, мин тізенъ ырлирбын.

— Истінъердек, Георгий,—тарына-арах чоохтаан Ольга,—сірер ізік парда көзенек пастыра кірбесчіксер дее...

Паркта сууластығ полған. Тынанарға килчеткен кізілерні машиналар ағылып, пірсі пірсінінъ соонча субалыс-турғаннар. Бутербродтар, булкалар, бутылкалар, колбасалар, конфеталар, пряниктар таарлаан грузовиктар килглееннер. Көк хаарчахтығ паза көк ханъаачахтығ мороженай сатчанънар ідөк субалысханнар. Көк отта өнъпазы ўнненъ патефоннар ырласханнар, оларны ибре ырахтанъ килген паза мындағы дачниктар ісченъ-чіченъ нимеліг одырғлапчатханнар.

Музыка ойнаан. Эстраднай театрнынъ сиден ізии хринда дежурнай апсағас турған, ол калиткача позынынъ ключтарынанъ, хаастарынанъ паза тимір ырғахтарынанъ кірерге иткен монтёрға чабалланчатхан.

— Инструменттығ, нанчы, пеер кірерге чарабас. Пўўн ўлўкўн. Син пастап ибінъзер пар-кил, чуунып-алып, тонан-кил.

— Мында за, ағанъ, билет чох, тикке нооза!

— Іди дее ползa чарабас. Мында ырлапчалар!

Син позынънынъ соонъча телеграфнай столбты сөртеп килерчіксінъ. Син дее, арғыс ибре пар,—ол пасха кізіні тохтатхан.—Мында кізілер ырлапчалар... музыка. Синінъ карманынъда тізенъ бутылка көрінче.

— Че, аарлығ ағачам,—кикленіп, харызарға харасхан ол кізі,—маға кирек... Мин позым даа тенорбын.

— Хыя пар, хыя пар, тенор,—монтёрзар көзідіп, нандырған апсағас.—Тігіне бас харыспинча. Син дее, тенор, ідөк харыспа.

Женяға олғаннар Ольга аккордеоннанъ сцена кистіне парыбысхан тіп чоохтааннарында, тыстанмин скамейкача чызылып одырған.

Че мына Георгийнанъ Ольга сыхтылар. Женяға хорғыстығ полыбысхан; ол Ольгаа хатхырызарлар тіп сағынған. Че пір дее кізі хатхырбаан.

Георгийнанъ Ольга сценада уғаа чахсы, чиит паза көгліг турғаннар, оларға көріп Женянынъ оларны іköленъні хучахтабызары килібіскен.

Че мына Ольга хаазын инънінзер тастабысты. Георгийнынъ хамағы тырыс-парған, ол пўгўрелібіскен, пазын төбін тудыбысхан. Ол апсағас полыбызып, ананъ өтіг, чоон ўнніг табыснанъ ырлап сыххан:

Мин ўзінчі хараағызын узубинчам.
Маға амыр хараада китеніп чөрчеткен чөріс ле пілдірче.
Мылтығыма холым көйче.Чибіргі чыл мынынъ алнында
хараағы чаадағы чіли, чўреем амыр полбинча.
Че ам даа мин синіненъ урунзам,
Чаллаан армиянынъ ыырчы солдады,
Мин, хыр апсах, ам даа чааға тимдебін,
Ідөк хатығ полам, хайди чибіргі чыл мынынъ алнында.

—Ой, хайдағ чахсы! Хайдағ аястығ ол махачы ахсах апсах! Молодец, молодец...—сыбранған Женя.—Ана іди, іди. Ойна, Оля! Пабам на испинчеткені хомай.

Концерт соонда ынаҕ тудынызып-алып, Георгийнанъ Ольга аллеяҷа париҕаннар.

— Прай чахсы,—теен Ольга.—Че Женя хайдар кірді полчанъ, пілбинчем.

— Ол скамейкада турҕан,—нандырҕан Георгий,—паза „чахсы, чахсы“ тіп хысхырҕан, ананъ анынъзар...—мында Георгий туртых-парҕан,—хайдаҕ-да оолаҕас, пас-килген ананъ олар чіт-парҕаннар.

— Хайдаҕ оолаҕас?—сағысырабысхан Ольга.—Георгий, сірер миннеңъ улуҕзар, чоохтанъардах, хайди итченъ аны? Мына көрнъер! Иртен анынъ карманынанъ пу ҷачынны таап алҕам!

Георгий ол чачынны хыҕырыбысхан. Амды ол позы даа сағысха тўзібіскен.

— „Хорыхпа“—анзы „сöс испе“ теені полбаспа за. Ох, ол пала минінъ холыма кір-парза, андада мин анынанъ чоохтас-салыбызарчыхпын!

Ольга записканы сух-салҕан. Тўрче олар тапсаспин-парҕаннар. Че музыка уҕаа тынъ көгліг ойнаан, ибрė хатхырысханнар, ананъ олар пазох холларынанъ тудынызып-алып, аллеяҷа пастырсыхханнар.

Мында кинетін иртісчеткен орында сырайнанъ сырайҕа олар пасха парананъ уруныс-парҕаннар, олар ідöк ынаҕ холларынанъ тудынызып-алып, оларҕа удур килчеткеннер. Ол Тимурнанъ Женя полҕаннар.

Аланъ ас-парып, ікі пара хайди даа полчаан пілінмин, вежливо пастарынанъ икібізіп изеннезібіскеннер.

—Мына ол!—Георгийнынъ холынанъ тартыбызып, чоохтаныбысхан Ольга.—Мына ол оол пала.

— Пу,—хайди даа поларын пілбин теен Георгий,—ана ол пала—Тимур полча—минінъ öткін тунъмам.

— Син... Сірер аны пілченъзер!—тарыныбысхан Ольга.—Сірер маға пір дее ниме сөлебеезер!

Ананъ анынъ холын хыя тастабызып, ол аллеяча ойлабысхан. Че Тимур даа, Женя даа пірдеезі көрінмеен. Ол игір чалғыс азах чолычахха кірібіскен, ананъ мында ла Тимурға урунпарған, Тимур Фигуранынъ паза Квакиннынъ алнында турған.

— Истек, — анынъзар чағын пастыр-киліп, теен Ольга.—Сірерге ас полча ба, прай садтарны тиксі тінъзіп, сындырғлап салғанынъар, инейектернинде паза өкіс хызычахтынъ даа садтарын артыспазар, сірерденъ адайлар даа тизіп чүгүрчеткені саға ас полча ба,—амды син мининъ тунъмамны ардатчазынъ паза аны мининенъ тоғыр үгретчезінъ. Синінъ мойнынъда пионерскай галстук, че син аринча...негодяйзынъ.

Тимурнынъ сырайы хуурта тарт-парған.

— Ол сын нимес,—теен ол.—Сірер пір дее ниме пілбинчезер.

Ольга хол саабызып, Женяны кілирге ойлабысхан.

Тимур тапсабин турған.

Фигурананъ Квакин даа улуғ сағысха түзіп, тапсабин турғаннар.

— Че, хайдағдыр, комиссар?—сурған Квакин.—Мин көр-көрзем, саға даа хомай поладыр одыр?

— Я, атаман, — кööлче харахтарын көдіріп, нандырған Тимур.—Маға сағам аар, маға көгліг нимес. Сірернінъ ўчўн мындағ ниме искенче, сірер мині тудып-алып, сох-салыбысхан ползанъар, маға тынъ чахсы поларчых.

— Ноға за син тапсабазынъ?—күлінібіскен Квакин.—Син чоохтирчыхсынъ: аны мин итпеем. Аны пулар итчелер тіп. Піс мында турғабыс хайза?

— Я! Син чоохтирчыхсынъ, піс сах андох саға пир-салыбызарчыхпыс,—хоза чоохтаан өрін-парған Фигура.

Че андағ полызығны пір дее сағыбаан Квакин, позынынъ арғызынзар тапсабин паза сөрөн көрібіскен. Тимур тізенъ холынанъ ағастарға тееп, көөлче хыя пастыр-сыххан.

— Гордай,—көөлче теен Квакин.—Ылғиры килче, че ылғабинча.

— Че піреер хати ағаа пирібізенъ, анда ол ылғир,—теен Фигура, ананъ Тимурнынъ соонанъ сыбы торымынанъ тастабысхан.

— Ол... гордай,—хырлап-арах пазох теен Квакин,—син тізенъ... син—сволочызынъ!—Ананъ хуластан-киліп, ол Фигуранынъ хамағын пастыра мунзурухнанъ саап пар-килген.

Фигура аланъ ас-парған, ананъ орлап-ала, хыя чүгүр-сыххан. Ікі хати аны чидіп-алып, Квакин арғазын ікі хати саап пар-килген.

Ананъ Квакин тохтабысхан, чирге түс-парған фуражказын алып алған, сілігіп тізенегіне аны саабысхан, ананъ мороженай сатчанъзар чағын пас-киліп, пір порция алып-алып, ағасха чөленіп-алып, тынастап-ала, мороженайны улуғ-улуғ кизектерненъ азыр-сыххан.

Ачых-чирдегі стрелковай тир хринда Тимур Гейканы паза Симаны таап алған.

— Тимур,—сизіндірген аны Сима,—сині синінъ тайынъ кілеп чөрче, ол уғаа тарынча осхас.

— Я, мин пілчем, парим.

— Син пеер айланазынъ ма?

— Пілбинчем.

— Тима!—кинетін көөлче теен Гейка, ананъ арғызын холынанъ тудып алған.—Анзы ниме

полча? Піс пір дее кізее хомай итпеен полғабыс хайза. Син пілче ноонъза, хачан кізі пролығ нимес полза...

— Я, пілчем... анда ол чир ӱстінде пір дее нимененъ хорыхпинча. Че андағ даа полза ағаа ағырсыныстығ.

Тимур парыбысхан, Ольга аккордеонын ибзер апарчатхан, анынъ хринзер Женя пас-килген.

— Оля!

— Хыя пар!—тунъмазынзар көрбин нандырған Ольга.—Мин синіненъ паза чоохтаспинчам. Мин амох Москвазар парим, син мин чохта кемненъ дее, танъ чараанча даа чӧрчет.

— Че, Оля...

— Мин синіненъ чоохтаспинчам. Пӱрсӱкӱн піс Москвазар көзібізербіс. Анда пабамны сағып аларбыс.

— Я! Пабам, син нимес — ол прай нимені піліп алар!—тарынып паза сӱркӱнънеп хысхырыбысхан Женя, ананъ Тимурны кілирге ойлабысхан.

Ол Гейканы паза Симаковты таап-алып, Тимур хайдадыр тіп сурған.

— Аны ибінзер хығырыбысханнар,—теен Гейка. — Ағаа нимеденъер-де синінъ ӱчӱн анынъ тайызы тынъ тарынча.

Женя хайдар-хайдар хахап-парып, азаананъ топладыбызып, мунзурухтарын хатығ тудыбызып, хысхырыбысхан:

— Ана іди... кізілер тик нименінъ ӱчӱн пархалчалар!

Ол хазынъны хуҷахтап алған, че сах ол туста Танянанъ Нюрка ойлас-килгеннер.

— Женька! — хысхырыбысхан Таня! Хайди полдынъ? Женя, параанъар! Анда баянист килген, анда танцовать полчалар, хыстар плесет салчалар.

Олар аны хаап-алып, манъзырат-сыхханнар, паза кругсар апар-сыхханнар ол кругтынъ істінде порчолар ла чіли чарых, хоос көгенектер, блузкалар сарафаннар чохыралысчатханнар.

— Женя, ылғирға чарабас!—табрах, тістерін өтре чоохтаныбысхан Нюрка.—Хаҷан мині ууҷам соохчатса даа мин ылғабинчам. Хызыҷахтар, че круг істіне кірелер!.. Сегірібізенъер!

— Сеегірібізенъер!— өткінібіскен Нюркаа Женя.

Кругты өтіп-парып, олар уғаа көгліг танецта айлахтан сыхханнар.

Хаҷан Тимур ибінзер килгенде, аны тайызы хығырып алған.

— Маға синінъ хараа сай чөрізінъ чархастығ полыбысты, — чоохтаан Георгий. — Синінъ сигналларынъ, звоноктарынъ, пағларынъ чархастығ полыбыстылар. Одеялонанъ хайдағ андағ история полған?

— Анзы алҷаас пол-парған.

— Чахсы алҷаас! Ол хызыҷахха син паза сыынма: анынъ пичезі саға хынминча.

— Ниме ӱчӱн?

— Пілбинчем. Пірее ниме полған полар. Хайдағ андағ запискалар пасхлағлап чөрчезінъ? Хайдағ андағ садта танъ чарирынанъох кізі чапсыстығ тоғазыстардыр? Ольга сині ол хызыҷахты хулиганить поларға ӱгретче тіп чоохтапча.

— Ол чойланча,—тарын-парған Тимур,—позы тізенъ комсомолка полча! Сынап ағаа пірее ниме пілдістіг нимес полза, ол мині хығырып-алып, сурарчых. Мин ағаа прай чоохтап пирерчікпін.

— Чахсы. Че син ағаа пір дее ниме чоохтаалахта, мин саға оларнынъ дачазынзар чағын

чӧрерге чаратпинчам, че кізі сӧзін испезенъ, мин сині іченъзер ызыбызам.

Ол парарға иткен.

— Тайынъ,—тохтатхан аны Тимур,—хачан сірер олған полғанда, сірер ниме итченъзер? Хайди ойначанъзар?

— Піс пе?... Піс чӳгӳрченъміс, сегірченъміс, тура хырларына пахчанъмыс, пірееде тудыс таа салчанъмыс. Че пістінъ ойыннарыбыс оой паза кізее пілдістіг полчанънар.

Женяны ӳгрет-салыбызарға тіп, Ольга иирзер тунъмазына пір дее ниме чоохтабин, Москвазар парыбысхан.

Москвада анынъ пір дее киреги чох полған. Аннанъар позынзар даа кірбин, ол ӧрезінзер парып, анда харасхаа теере одырған, ананъ он час ла тузында позынынъ квартиразынзар килген.

Ол ізікті азыбызып, от чарыдыбысхан, ананъ сах андох сірлезе тӳскен: квартиранынъ ізігіне телеграмма хыстыл-партыр.

Ольга ол телеграмманы хаап-алып, хығырыбысхан. Телеграмма пабазынанъ полған.

Иирзер, хачан парктанъ грузовиктар тарапчатханда, Женянанъ Таня дачазар ойлас-килгеннер. Олғаннар волейбол ойнирға иткеннер, аннанъар Женя туфлязын суурып, тапочка кизіп аларға иткен.

Ол шнуроктарын палғапчатханда, комнатаа пір ипчі кір-килген—ах састығ хызычахтынъ ічезі. Хызычах анынъ холында чадып, узупчатхан.

Ольганынъ ибде чоғын піліп-алып, ол ипчі пичелленібіскен.

— Мин сірерде хызыҷағымны халдыр-саларға сағынғам,—теен ол.—Мин пиҷенънінъ ибде чоғын пілбеем... Поезд пўўн хараа килче, маға Москвазар іҷемні удурлирға парарға кирек.

— Халдыр-салнъар аны,—теен Женя.—Ольга чоғыл... Мин чи кізі нимеспін ме? Сал-салнъар аны минінъ кровадіма, мин пасха кроватьта чадыбызам.

— Ол амыр узупча, ол ам иртен не усхунар,—ӧрін-парған іҷезі.—Анынъзар пірее-пірее ле киліп, анынъ подушказын онъдайлирға кирек.

Хызыҷахты чалаастап чаттыр-салғаннар. Іҷезі парыбысхан. Женя ол кровадіҷах кӧзенек ӧтре кӧрінзін тіп, занавесканы аза тартыбысхан, терасанынъ ізігін чаба-ідібізіп, олар Танянанъ волейбол ойнирға чўгўрізібіскеннер, полған на ойын соонанъ хызыҷах узупча ба тіп, кӧрерге ойлас кил-турарға чоохтазып алғаннар.

Олар ойлас-парыбызарларынанъ кірлеске почтальон кір-килген. Ол ўр тохлатхан, че пір дее кізі тапсабинчатханында, ол калитказар айлан-киліп, элері городсар парыбысханнар ба тіп хонҷыхтарынанъ сурған.

— Чох,—нандырған хонҷых,—хызыҷахты сағам на мин мында кӧргем. Хая мин телеграмманы алим.

Ол хонҷых хол сал-пиріп, телеграмманы карманына суғыбысхан, ананъ скамейкаа одырып-алып, ханъзананъ тамкы тартхан. Ол Женяны илееде ўр сағаан.

Пір час чарымҷа иртіп парған. Пазох ол хонҷыхсар почтальон пас-килген.

— Мына,—теен ол.—Хайдағ андағ ӧрт осхас, манъзыт пол-парды. Ікінҷі телеграммазын алох, нанҷы.

Хонҷых пазох хол сал-салған. Аринҷа харасхы полыбысхан. Калиткаҷа кір-парып, терраса пасхы-

зынча сых-парып, ол көзенескер пахлабысхан. Кічичек хызычах узупчатхан. Анынъ пазынынъ хринда подушкада хызыл хоосха палачағы чатчатхан. Андағда, элері хайда-да тураданъ ырах нимес поларлар.

Хончых форточканы азыбызып, телеграммаларны ікізіненъ андар суғыбысхан. Олар көзенек алнына иптіг иде тўс-парғаннар, Женя айланкилзе, оларны хайди даа көр-салар полған.

Че Женя оларны көрбеен. Женя ибінзер айлан-киліп, ай чариинда подушказынанъ чылпарған хызычахты онъдайлап салған, хоосха палазын тўзіре тастабысхан, ананъ чалаастанып-алып, узирға чадыбысхан. Ол узуп полбин илееде ўр чатхан, чуртастынъ ана хайдағ пасхачыл полчатханынанъар сағынып чатхан. Ол даа пролығ нимес, Ольга даа ідök пролығ нимес осхас. Че олар Ольгананъ пастағы ла хати іди тынъ хырыссалыбысханнар.

Уғаа ачырғастығ полған. Узиры даа килбеен, че Женянынъ варенъененъ ипек чиирі килібіскен. Ол тўзе сегірібізіп, шкафсар пас-парған, от чарыдыбысхан, ананъ на көзенек алнында чатчатхан телеграммаларны көр-салған.

Ағаа хорғыстығ полыбысхан. Тітрепчеткен холларынанъ ол чапсыр-салған чачынны чырта тартыбысхан, ананъ хығырыбысхан.

Пастағызы мындағ полған:

„Пўўн иртіп парирып хараа он ікі частанъ иртен ўс часха теере полам тчк. Городтағы квартирада сағынъар пабанъ".

Ікінчізінде:

„Табрах кил пабам хараа городта полар Ольга".

Хахап-парып часызар көрібіскен. Он пір час хырых пис минута полған. Көгенегін кизіп-алып,

узупчатхан паланы хаап-алып, Женя, сағызы сыххан кізі чіли, кірлессер сығара хонған. Ам на онъарыл-парған. Паланы пазох кроватьха салсалған. Тасхар сығара-хонып, сўт сатчанъ инейектінъ туразынзар ойлап сыххан. Ол ізікті мунзуриинанъ, азағынанъ нызратхан, көзенекте хончых ипчінінъ пазы көрін-киліп, сурған:

— Нимее тохлатчазынъ? — уйғузы ам даа ачылбаан ипчінінъ табызы сурған, — нимее сохтанчазынъ?

— Мин сохтанминчам, — алданып-арах теен Женя.—Маға сўт сатчанъ Маша уучам кирек. Мин ағаа пала халдыр-саларға иткем.

— Ниме сағынып алғазынъ?—көзенегін чаапчадып, нандырған хончых ипчі.—Иб эзі иртенөк деревнязар харындазынзар ааллап парыбысхан.

Вокзалнынъ сариинанъ чағдап одырған поездтынъ гудогы істілген. Женя улицазар сығарахонып, хырал-парған джентльменненъ, докторнанъ, уруныс-парған.

— Простить полнъар! — пулбраан ол.—Сірер пілбинчезер бе, пу хайдағ поезд хысхырча?

Джентльмен часызын сығар-килген.

— Чибіргі ўс иліг пис, — нандырған ол. — Москвазар ол халғанчы поезд парча.

— Хайди халғанчы?—харах чазын чызыбызып, сыбыранған Женя.—Паза хачан парар?

— Ам иртен ўс час хырых минутада ла парар. Хызычах син хайди полдынъ?—анъдарыларға итчеткен Женяны хаап-алып, аяп сурған апсах.—Син ноға ылғапчазынъ? Мин саға пірее нименънъ полыс поларбын ма?

— Ой, чох!—тыыда ылғабызарын пазынып, піргер ойлап, теен Женя.—Амды маға чир ўстінде пір дее кізі полыс-полбас!

Ибінде ол подушказар тўнъдере чадыбызып, че сағамох тура-хонып, узупчатхан хызычахсар тарынып көрібіскен. Онъарыл-парып, одеялозын онъдайлабысхан, хызыл хоосха палачағын пазох тўзіре тастабысхан.

Ол террасада, кухняда, комнатада от чарыдыбысхан, ананъ диванға одырып-алып, пазын чайхап сыххан. Іди ол пір дее ниме сағынмин ўр одырған. Хайди-да, ол мында чатчатхан аккордеонға теп парған. Сах андох аны алып-алып, клавиштарын пасхлап сыххан. Торжественнай паза пичелліг көө истіл-сыххан. Женя ойнирын кинетін тохтадыбызып, көзенексер пас-килген. Анынъ инънілері тынъ тітресчеткеннер.

Чох! Чалғысхан халып, піди ирееленерге анынъ кўзі читпес. Ол свечі тамызып алған, ананъ сўрнігіп-ала, сад пастыра сарайзар парған.

Мына сарай хыры. Пағ, карта, хаптар, флагтар. Фонарьны тамызыбызып, ол штурвальнай терпексер пастыр-килген, ананъ ағаа кирек полчатхан проводты таап-алып, аны ырғағасха хаптырып-алып, терпекті тыыда айландыра тартыбысхан.

Тимур узупчатхан, Рита алын азағынанъ анынъ инъніненъ хыймыратхан. Аны Тимур испеен. Ананъ Рита одеялоны тістеріненъ хаап-алып, полға тўзіре тартыбысхан.

Тимур тура хонған.

— Хайди полдынъ?—сурған ол пір дее ниме піл-полбин.—Ниме пол-парды?

Адай анынъ харағынзар көні көрген, хузуругынанъ пулғаан паза тумзугынанъ аар-пеер хыланънатхан. Тимур ам на хола санънынъ сынърааның истіп салған.

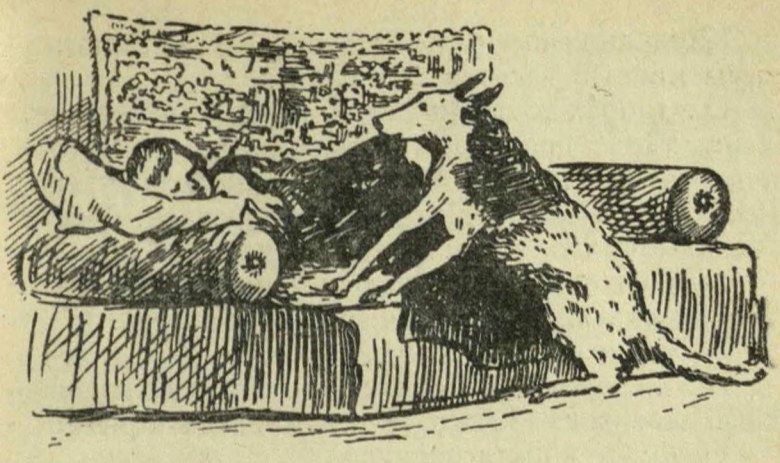

Орай хараада кемге ол кирек пол-парғанын онъар-полбин, террасаа сых-парып, телефоннынъ трубказын алып алған.

— Я, мин, Тимур аппарат хринда. Ол кемдір? Синзінъ ме... Синзінъ ме, Женя?

Пастап Тимур амыр, чахсы искен. Че мына анынъ ирнілері хыймыразыбыстылар, сырайы, тынъ хызарыбысты. Ол удаа-удаа, кизекти тынғлап сыххан.

— Ўс ле часха ба?—чўрексіп сурған ол.— Женя син ылғапчазынъ ма? Мин истіпчем... Син ылғапчазынъ. Ылғаба! Чарабас! Мин амох килем...

Трубканы хыс-салып, поездтарнынъ расписаниезін хаап алған.

— Я, мына ол тўгенҷізі, чибіргі ўс иліг писте. Ам ўс хырыхта ла парар.—Ол ирнілерін ызырғлағлап турған.—Орай! Нөөс пір дее ниме итполбас? Чох! Орай!

Женяларнынъ сиден ізігінінъ ўстінде хызыл чылтыс хараа кўнөрте көйче. Ол аны позы, позынынъ холынанъ тамысхан паза анынъ көні, устығ сусталызы анынъ харағында чарыпчалар паза чылтырапчалар.

Командирнынъ хызы чобағда! Командирнынъ хызы кинетін засадаа кір-парды.

Ол табрах тонанып-алып, тасхар сыға салған, ананъ тӱрче полбинанъ хырал-парған джентльменнінъ дачазынынъ кірлезінінъ алнында турған. Докторнынъ кабинедінде от чарыпчатхан. Тимур тохладыбысхан. Аға азыбысханнар.

— Син кемзер килдінъ?—хыныхсыбин паза чапсып-парып, сурған аннанъ джентльмен.

— Сірерзер,—нандырған Тимур.

—Минзер?—тӱрче сағынып-алып, джентльмен ізікті хазыра азыбызып, теен:—Андағда кірнъер!..

Олар ӱр чоохтаспааннар.

— Мына прай, пістінъ ниме итчеткенібіс—харахтарын чылтырада көріп, тоосхан чооғын Тимур.—Мына прай, пістінъ ниме итчеткенібіс, ниме піс итчебіс, хайди ойнапчабыс, мына ноғаданъар сағам маға сірернінъ Колянъар киректір.

Апсах тапсабин турыбысхан. Кинетін ол Тимурнынъ хринзар пас-киліп, эгіненъ тудып-алып, анынъ пазын кӧдірібіскен, ананъ харағынзар кӧні көрібізіп, сых-чӧрібіскен.

Ол Коля узупчатхан комнатазар кір-парып, анынъ инъніненъ хыймыратхан.

— Тур,—теен ол,—сині хығырчалар.

— Мин пір дее ниме пілбинчем,—хорых-парып, харахтарын азыбызып чоохтанған Коля.—Мин ағанъ, сыннанъ даа пір дее ниме пілбинчем.

— Тур,—ікінчізін теен ағаа джентльмен.—Сині хығырып, арғызынъ килтір.

Сарай хыры алтында тістенектерін хуҷахтап-алып, пір хуҷахча чыҷырда Женя одырған. Ол Тимурны сағыпчатхан. Че анынъ орнына кӧзенектінъ тизігі ӧтре, Коля Колокольчиковтынъ ӱгдереп парған пазы пахлаан.

— Синзінъ ме?—чапсып парған Женя.—Ниме киректір саға?

— Мин пілбинчем,—көөлче паза хорых-парып нандырған Коля.—Мин узупчатхам. Ол килген. Мин тур-килдім. Ол пеер ызыбысхан. Ол синінен пісті мыннанъ тўзіп, калитка хринзар килерзер тіп чоохтаан.

— Нимее?

— Мин пілбинчем. Минінъ позымнынъ даа пазымда ниме-де тохлапча, кўўлепче. Мин, Женя, позым даа пір дее ниме піл-полбинчам.

Сурынып алчанъ кізі чох полған. Тайызы Москвада хончатхан. Тимур фонарь тамызып алған, палты алып алған, ананъ Ританы хыйғылабызып, садсар сых-парған. Ол ізігі чабых сарайнынъ алнында турыбысхан. Ол палтыданъ замокзар көрібіскен. Я! Іди идерге чарабазын ол пілген, че пасха онъдайнанъ итчее чох полған.

Ол тынъ сабыснанъ замокты тўзіре саабысхан, ананъ сарайданъ мотоциклны сығарып алған.

— Рита!—тістенекти-турып, адайнынъ тумзуғын охсанып, ачыныстығ теен ол.—Тарынма! Минінъ пасха онъдайнанъ итчеем чох полған.

Женянанъ Коля калитка хринда турғаннар. Ырахтынъ табрах чагдап одырған чарых көрінпарған. Ол чарых, оларзар көні учуғып одырған, моторнынъ тыдрааны истілген. Чарыхтанъ чалтанып, харахтарын нуубызып, ханазар алдыра нандыра пазынғаннар, че кинетін чарых ус-парған, мотор тохтап парған, ананъ оларнынъ алнында Тимур тура тўскен.

— Коля,—теен ол изеннеспин дее, ниме дее сурбин,—син узупчатхан хызычахты көрерге

мында халарзынъ. Син ол хызыҷахтанъар пістінъ прай командынынъ алнында нандырығ тударзынъ. Женя, одыр. Алнынзар! Москвазар!

Женя нинҷе пар кўзін сығарып, хысхыра тўскен, ананъ Тимурны хуҷахтабызып, охсанысхан.

— Одыр, Женя, одыр!—хатығ кізі поларға харазып, хысхырған Тимур.—Пик тудын! Алнынзар! Алнынзар, чўгўртерге!

Мотор тыдрабысхан, гудогы кўўли тўскен, тўрче поларынанъох мотоциклнынъ соонда кўйчеткен хызыл одыҷах Колокольчиковтынъ харағынанъ чіт-парған, ол пір дее ниме піл-полбаан. Тўрче турып-алып, улуғ ағас алып-алып, мылтых чіли тудып-алып, ол чарых чарыпчатхан дачаны ибре пар-килген.

— Я,—улуғ хаалағнанъ пастырып, пулбранған Коля.—Эх, аарохсынъ за син, солдаттынъ службазы! Кўнёрте дее, хараа даа саға тынағ чоғыл!

Время ўс часха чидіп одырған. Александров полковник стол хринда одырған, столда сооп парған чайник турған паза тоғрап салған колбаса, сыр, іпек кизектері чатханнар.

— Чарым час пазынанъ мин парыбызам,—теен ол Ольгаа,—Женьканы көріп аларға маға киліспеді, аястығ. Оля, син ылғапчазынъ ма?

— Мин пілбинчем, ноға ол килбеді полҷанъ. Маға тынъ аястығ, ол сині уғаа тынъ сағаан. Ол ам уламох тискін-парар. Ол ідёк тее изі сыххан пала.

— Оля,—одырған орнынанъ турчадып, теен пабазы,—мин пілбинчем, мин Женянынъ хомай компанияға хозыл-парғанына, аны ардат-салған-

нарына паза анынанъ командовать полчатханнарына киртінминчем. Чох! анынъ хылығы андағ нимес.

— Сірер, пабанъ, хаҷан даа ағаа полысчазар—тарын-парған Ольга.—Син ағаа іди чоохтап ла пир. Ол ідөк тее анынъ хылығы синиөк осхас тіп иртінче. Че пір дее синине төөй нимес! Пірсінде ол тура хырынынъ ўстінзер сығып-алып, ол трубаҷа паг тўзірібіскен. Мин утюгты алып аларға итчем, анзы тізенъ чоғар сегірче. Пабанъ, хаҷан син париғанда, анынъ көгенегі төрт полған. Ікізі чысхыс ла осхас пол-парғаннар. Ўзінчізі кічіг пол-парған паза пірсін сағам мин кизерге пирбинчем. Ўс наа көгенекті мин позым тік-пиргем. Че анда, прай ниме көйчеткен чіли, табрах чыртылча. Ол хаҷан даа көгер-парған алайба тырбахтат-салған поладыр. Ананъ сурзанъ, пір дее ниме полбаан чіли, ирнілерін бантик чіли тудыбызып, синзер пастыр-килче, көк харахтарын улуғ-арах көрібісче. Конечно, тастынанъ көрзе — прайлары чахаях, че хызыҷах нимес тіп сағынчалар. Че чахсаан көр-көрдек. Ого! Чахаях! Тееп пардах? Отха өртенген чіли, өртеніп аларзынъ. Пабанъ, син анынъ хылығы синиөк осхас тіп сағынма даа. Ағаа іди чохтап ла сал! Ол ўс кўн труба ўстінде плесет салар.

— Че, чарир,—Ольганы хуҷахтабызып, теен пабазы.—Мин ағаа чоохтирбын. Мин ағаа пазарбын. Че син дее, Оля, аны тынъ хатығ тутпа. Син ағаа чоохтап пир, мин ағаа хынчам паза сағынчам, піс тўрче ползох айланарбыс паза ағаа миніненъер ылғирға чарабас, ол командирнынъ хызы нооза.

— Іди дее чоохтаза ылғир,—пабазынзар чапсыра полып теен Ольга.—Мин дее командирнынъох хызыбын. Мин дее ылғирбынох.

Пабазы часызын көрібізіп, көріндессер пас-килген, ананъ хаазын кизіп-алып, гимнастерказын онъдайли тартхлап турған.

Кинетін тастындағы ізік тазли түскен. Көзенъе азыл-парған. Ананъ сегірерге ле итчеткен чіли, хайди-да пазын инънілерінзер чыыра тартыбызып, Женя кире ойлап килген. Че хысхырыбызар, чүгүр-киліп, пабазын хуҷахтабызар орнына, ол тапсабин, табрах пас-киліп ідөк тапсабин, пазын пабазынынъ көксіне сал-салған.

Анынъ хамағына палғас чачрағлап парған полған паза уул-парған көгенегі прай підел-парған полған. Ольга хахап-парып, сурған:

— Женя, син хайданъ килдінъ? Пеер син хайди чидіп алдынъ?

Женя пазын айландырбин хол ла саабысхан. Анзы піди теені полған: „Тохта!.. Хыя!.. Сурба!..“

Пабазы Женяны хуҷахтап-алып, диванға одыртыбысхан, ананъ аны позынынъ хойнына одыртып алған. Пабазы анынъ сырайынзар көрібіскен, ананъ анынъ підел-парған хамағын аязынанъ чызыбысхан.

— Я, чахсы! Син Манъат кізізінъ, Женя.

— Че син прай палғасха підел-партызынъ, сырайынъ прай хара! Син пеер хайди килгезінъ?— пазох сурған Ольга.

Женя ағаа көзенъезер көзідібіскен, анда Ольга Тимурны көр-салған.

Ол тууп мелейлерін суурчатхан. Анынъ чыхчолары сарығ машина хаяғына підел-парған полған. Анынъ тирлеп, өл пол-парған сырайы тоғысты ам на тоосхан кізінине төөй полған. Прайларынанъ изеннезіп, ол пазын төбін тудыбысхан.

— Пабанъ!—пабазынынъ хойнынанъ түзесегірібізіп, ананъ Тимурзар ойлап-парып, теен Женя.—Син пір дее кізее киртінме! Олар пір

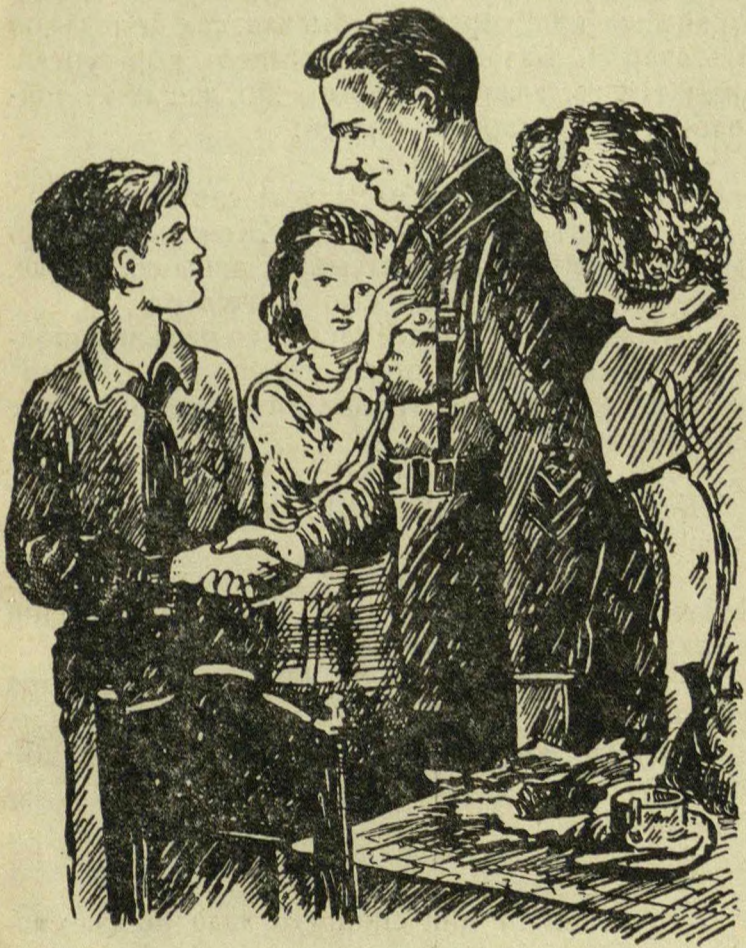

дее ниме пілбинчелер. Пу Тимур—минінъ инъ чахсы арғызым.

Пабазы пір дее ниме сағынмин тур-киліп, Тимурға холын тутхан. Өрін-парған Женянынъ сырайынча күлімзірес ойлабысхан, сах андох—ол Ольгазар сыныхтапчатхан көрімненъ көр-турған. Анзы тізенъ, аланъ ас-парып, пір дее ниме пілполбин, Тимурзар пас-килген:

— Че... андағда изен...

Тӳрче поларынанъ часы ӳсті сапхан.

— Пабанъ,—хорых-парған Женя,—син турпаризынъ ма? Пістінъ часыбыс алнында чӧрче.

— Чох, Женя, олар сын чӧрчелер.

— Пабанъ, синінъ дее часынъар манъзырабохчалар.—Телефонзар ойлап-парып, ол „время" сурыбысхан, ананъ трубкаданъ хатыг табыс истілген:

— Ӳс чáс тӧрт минута!

Женя стеназар көрібізіп, улуг тыныбызып, теен:

— Пісти алнында пір ле минутаа парчалар. Пабанъ, пісті вокзалзар хада алып ал, піс сині поездха теере ӳдес-салрбыс!

— Чох, Женя, чарабас. Маға анда манъчох полар.

— Ноға? Пабанъ, синінъ биледінъ пар нимеспе зе?

— Пар.

— Нымзах вагонда ба?

— Я, нымзахта.

— Ой, хайди мин синіненъ хада нымзах вагонда ырах-ырах парыбызарчыхпын!..

Че мына вокзал даа нимес, хайдағ-да Москва хриндағы товарнай Сортировочнай станцияға төөй теедег станция полған. Линиялар, стрелкалар, составтар, вагоннар. Кізі пір дее көрінминче. Линияда бронепоезд турча. Тимір көзенек азыла тӱскен, машинисттінъ чалынға чарып парған сырайы көрін-парған, ананъ чіт-парған.

Платформада тууп пальтолыг Женянынъ пабазы—полковник Александров турча. Пір лейтенант пас-килген, холын чоғар көдіре-тудып, сурған:

— Командир арғыс, чол парарға чарадынъар?

— Я!—Полковник часызар көрібіскен: ӱс час иліг ӱс минута.—Ӱс час иліг ӱс минутада сығарға приказ пірілген.

Полковник Александров вагонзар пас-киліп, көрче. Танъ чарып одыр, че тигір пулуттыг. Ол öл-арах пол-парған поездтынъ тудазына тудыныбысхан. Анынъ алнында аар ізік азыл-парған. Ананъ пір азағын пасхысха пас-салып, кӱлімзіребізіп, позы позынанъ сурча:

— Нымзах вагонда ба?

— Я! Нымзахта...

Аар молат ізік анынъ соонанъ нызрабинанъ чабыл-парған.

Броневой улуг состав орнынанъ пір-тинъ, кӱзребип, сығдрабин хыймырап сыххан, ананъ ідök пір-тинъ табрах чӧрізіне кірче. Паровоз ирт-парир. Орудийнай башнялар иртіп одырчалар. Москва соонда халча. Тубан. Чылтыстар усхлап парирлар. Танъ чарып пастапча.

Иртен тоғыстанъ киліп, Тимурны даа, мотоциклны даа ибде таппин, Георгий сах андох Тимурны ибіне ічезінзер ызыбызарға чаратхан. Ол письмо пазарға одырыбысхан, че көзенек ötре чолча килчеткен красноармеецті көр-салған.

Красноармеец пакет сығар-киліп, сурған:
— Сірер, Гараев арғыссар ба?
— Я.
— Георгий Алексеевич?
— Я.
— Пакетты алнъар, хол сал-пирнъер.

Красноармеец парыбысхан. Георгий пакедына көрібізіп, өріниіп, сығырыбысхан. Я! Ол аны хаҷаннанъох сағаан.

Ол, пакетты азыбызып, хығырыбысхан, ананъ пастап салған письмозын ууп-ууп тастабысхан. Амды Тимурны ибінзер ыспасха, че анынъ іҷезін пеер, дачазар, телеграмманъ хығырыбызарға кирек полған.

Комнатаа Тимур кір-килген, тарыныбысхан Георгий столды мунзуриинанъ саабысхан. Че Тимурнынъ соонанъ Ольга паза Женя кір-килгеннер.

— Амыр полнъар!—теен Ольга.—Хысхырарға даа, стол даа сабарға кирек чох. Тимур пролыг нимес. Сірер пролыгзар паза мин дее пролыгбын.

— Я, — хоза чоохтанған Женя,—сірер ағаа хысхырбанъар. Оля, син столзар тенъме. Тігіне, оларнынъ тігі револьверы уғаа тынъ атыпча.

Георгий пастап Женязар, ананъ револьверзар паза сын-парған той пепельницанынъ тудазынзар көрібіскен. Ол ниме-де онъарып, сизініп пастабысхан, ананъ сурча:

— Ол хараа мында син полғазынъ ма, Женя?

— Я, ол мин полғам. Оля, чоохтап пир пу кізее чахсаан иде, піс се, керосин, чысхыс алып-алып, машина арығлирға парарбыс.

Ікінчі күнінде, хаҷан Ольга террасада одырчатханда, калиткаҷа хайдағ-да командир кір-килген. Ол позынынъ ибінзер ле килчеткен чіли

көні паза хатығ хаалап килиген, ананъ чапсып парған Ольга аға удур тур-килген. Анынъ алнында танковой войсконынъ капитаны формалығ Георгий турған.

— Мынзы ниме полчанъ за?—көөлча сурған Ольга.—Пу пазох... операныпъ пірее наа ролі ба?

— Чох,—нандырған Георгий.—Мин пір ле минутаа анымчохтазып аларға тіп, кире хондым. Пу наа роль нимес, пу наа ла форма.

— Пу,—петлицаларынзар көзіліп паза сала хызар-парып, сурған Ольга,—мынзы полча ба?.. „Піс тимір паза бетон өтре көні чүрегінзер саапчабыс?"

— Я, ана анзы полча. Оля, маға ырах чолға пірее ниме ойнап, ырлап пирнъердек.

Ол одырыбысхан. Ольга аккордеонын алып алған.

... Лётчиктар—пилоттар! Бомбалар-пулемёттар!
Ырах чолға учух-парыбыстынъар.
Сірер хачан айланарзар?
Табрах па ни мин пілбинчем,
Че хачан даа полза.. айланнъар ла.
Гей! Хайда даа сірер ползанъар,
Чирде алай тигірде бе,
Алай пасха страналар үстінде бе—
Ікі ханат,
Хызыл чылтыс ханаттар,
Аарлығлар паза хорғыстығлар,
Сағаанох чіли,
Сірерні мин сағыпчам.

— Мин,—теен ол,—лётчиктарданъар ла ырлап пілчем, че танкисттарданъар тізенъ мин андағ чахсы ыр пілбинчем.

— Чарир,—теен Георгий.—Сірер маға ыр даа чох чахсы сөс таап пирнъер.

Ольга пірее киліскен чахсы сөс сағынып паза Георгийнынъ күлінминіскен сарығ харахтарына көріп, сағысха түзібіскен.

Женя, Тимур паза Таня садта полғаннар.

— Истінъердек,—сурынған Женя,—Георгий ам парир. Че аны ӱдезерге прай команданы чыып аланъар. Пір номер формача общай хығырығ сигналын саабызанъар. Прайзы чапсирлар!

— Кирек чох,—чаратпаан Тимур.

— Ноға за?

— Кирек чох! Піс іди пір дее кізіні ӱдеспебіс.

— Кирек чох полза, кирек чох ползын, — чаратхан Женя.—Сірер мында тӱрче одыр-турнъар, мин суғ ізерге пар-килим.

Ол парыбысхан, Таня тізенъ хатхырыбысхан.

— Нимее хатхырчазынъ?—піл-полбин сурған Тимур.

Таня уламох тынъ хатхырыбысхан.

— Уғаа тынъ көйтік чи пістінъ Женька! „Мин суғ ізерге пар-килим!"

— Истінъер! — сарай хырынанъ Женянынъ ӧтіг паза ӧрініcтіг табызы истілген.—Пір номер формача общай хығырығ сигнал пирчем.

— Сағызы сыххан!—тура хонған Тимур. — Амох пеер чӱсче кізі ойлас-килерлер! Хайди полғанынъдыр?

Че ол улуғ аар терпек ығрабинанъ айлансыххан, проводтар тітрезе паза тартылыза тӱскеннер: „Ӱс—стоп", ӱс—стоп", ананъ тохтап парған. Ананъ сарайларнынъ хыры алтыларында, хазаачахтарда паза кирпелерде сигнальнай звоноктар, тадрастар, бутылкалар, тінтелер хоғдраза тӱскеннер.

Чӱсче нимес, че илігче пала, таныс сигналнынъ хығыриина чӱгӱрісклеп килгеннер.

— Оля,—терресаа кире хонған Женя,—піс ӱдезерге парарбызох. Пістінъ көп кізі. Кӧрдек ле кӧзенексер.

— Эге,—занавесканы аза-тартып, чапсаан Георгий,—сірернінъ команда улуғ ноо! Аны эшелонға таарлабызып, фронтха ызыбызарға даа чарир.

— Чарабас!—Тимурнынъ чоохтарын сағынып, улуғ тыныбызып теен Женя.—Прай начальниктарға паза командирларға пістеглерні аннанъ ніткеденъ сүрерге чахығ пирілген. Анзы аястығ! Мин дее анда пірее чирзер... атакаа, чааға кірерчікпін. Пулемёттарны атчанъ линиязар!.. Пас-с-тағы!

— Пас-с-тағы... син махтанчых паза атаман!—өткінген ағаа Ольга, ананъ аккордеонынынъ хаазын инъніненъ азра-тастабызып, ол чоохтанған:—Че ниме зе, ўдезер ползa, музыкананъ ўдезерге.

Олар улицазар сых-парғаннар. Ольга аккордеон ойнаан. Ананъ постары иткен оркестр алнынзар сых-килген: бутылкачахтар, тінтелер, бутылкалар, ағастар сабыла тўскеннер, ананъ чахсы ыр чайыл-сыххан.

Олар көк ағастығ улицача парғаннар, чолда ўдезерге илееде пасха-пасха кізілер пірік-турғаннар. Пастап кізілер піл-полбааннар: ноға нызырт-назырт, суулас полыбысты полчанъ, нимее паза нимеденъер ыр ырласчалар? Че піліп-алып, олар кўлімзірезіп турғаннар, ананъ хайзы тапсабин, хайзы истілдіре Георгийға чахсы чол пararға алғыс пиргеннер.

Хачан олар платформаа чидіп одырғаннарында, тохтабин станция пастыра военнай эшелон иртіп парған.

Пастағы вагоннарда красноармеецтер полғаннар. Оларға холларынанъ пулғап, хысхырыс-сыхханнар. Соонанъ ханъаалығ, азых платформалар

ирткеннер, оларнынъ ўстінде ағастар чіли, кök оглоблялар іди ле сорайысхлааннар. Оларнынъ соонанъ—аттығ вагоннар ирткеннер. Аттар пастарынанъ пулғағлап, от тайнанғлапчатханнар. Оларға даа ідök „ура" хысхырысханнар. Тўгенчізінде, хайдағ-да платформа ирте хонған, анда улуғ, пулунънығ ниме турған, ол сарығ брезентненъ сиберли чаба тартыл-парған полған. Андох, поезд чöрізіне чайхалып, часовой турған.

Эшелон көрінмин-парған, ананъ поезд читкен. Тимур тайызынанъ анымчохтазып алған.

Георгийзар Ольга пас-килген.

—Че, анымчохтар!—теен ол,—хынза, ўрге дее полар?

Георгий пазын пулғабызып, Олянынъ холын пик тудыбысхан.

— Пілбинчем... хайди килізер!

Гудок, суулас, хулах туныстығ оркестр табызы прай пірік-парған. Поезд чöрібіскен.

Ольга амыр, сағысха тўзібіскен турған.

Женянынъ харахтарында ол позы даа пілполбас улуғ чааска полған.

Тимурнынъ ылғыры килген, че ол кізее піл-діртпеен, тыыдынған.

—Мына парыбысты,—пасха-арах табыснанъ чоохтанған ол,—мин пазох чалғысхан халдым.—Олох туста көні турыбызып, ол хосхан:—Ниме чох, танъда минзер ічем килер.

—Мин чи,—хысхырыбысхан Женя.—Че олар чи?—Ол арғыстарынзар көзіткен.—Пу чізе?—Ол холынынъ салаазынанъ хызыл чылтысха көзіткен.

—Чобал ба!—сағынчатхан сағызынанъ онъаркиліп, теен Ольга Тимурға.—Син кізілерденъер хачан даа сағынчанъзынъ, олар даа синненъер сағысырирлар.

Тимур пазын кöдірібіскен.

Ах, ол аарлығ оолағас ам даа, ам даа пір дее ниме нандыр-полбаан!

Арғыстарын ибре көрібізіп, ол күлінібіскен, ананъ чоохтаныбысхан:

— Мин турчам... мин көрчем... Прайзынъарға чахсы! Прайзынъарға истіг. Минінъ дее чүрееме ідök чахсы истіг!

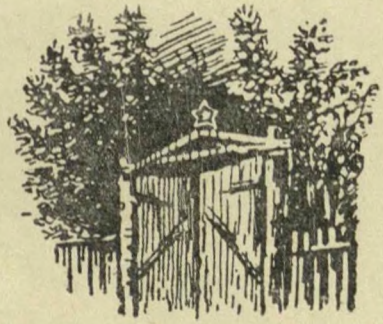

Переводчик П. Трояков.
Редактор А. Кызласова.

Подписано к печати 10 марта 1950 г. АЧ00012. Печатных листов $6^5/_8$. Уч. изд. л. 4,1
Тираж 1000 экз. Заказ 575. Тип. из-ва „Советская Хакассия", г. Абакан. Цена 3 руб.

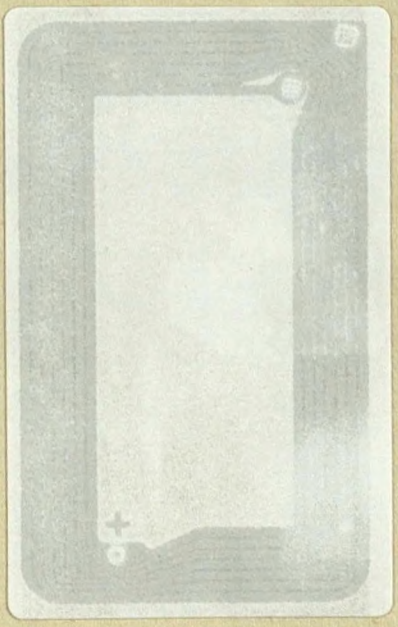

Паазы 3 сал.